

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS KATEDRA

Judita Gurnevičiūtė

lietuvių filologijos studijų programa

Egzistencinės ribos refleksija Jurgos Ivanauskaitės eseistikoje

Bakalauro darbas

Darbo vadovė doc. dr. Dalia Čiočytė

Ginti leidžiama.....
2018.05.25

Vilnius, 2018

Anotacija

Judita Gurnevičiūtė, „Egzistencinės ribos refleksija Jurgos Ivanauskaitės eseistikoje“. Bakalauro darbas, vadovė doc. dr. Dalia Čiočytė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2018, 40 p.

Raktiniai žodžiai: Jurga Ivanauskaitė, Viršvalandžiai, egzistencinė riba, mirtis, liga.

Bakalauro darbe „Egzistencinės ribos refleksija Jurgos Ivanauskaitės eseistikoje“ pristatoma ir paaiškinama egzistencinės ribos sąvoka. Egzistencinės ribos refleksiją Jurgos Ivanauskaitės eseistikoje geriausiai atskleidžia knyga „Viršvalandžiai“. Tyrinėjama mirtina liga sergančio žmogaus patiriama egzistencinė krizė. Nagrinėjamas susidūrimas su kančios, kovos ir mirties egzistencinėmis ribomis, aptariama artimųjų svarba bei sergančiojo egzistencijos suvokimo raida, požiūris į mirtį, naujai atrastas santykis su Dievu bei susitaikymas su artėjančia neišvengiamybe. Nagrinėjama situacija, kai žmogui kyla religiniai ir filosofiniai klausimai, nes jis suvokia savo esamos egzistencijos trumpumą ir ribotumą. Analizuojamos J. Ivanauskaitės aprašytos patirtys bei atskleidžiama požiūrio kaita skirtingais ligos etapais.

Turinys

Įvadas.....	4
I. Susidūrimas su egzistencine riba	6
II. Mirtis – tik iliuzija	10
III. Kančia ir Dievas	15
IV. Susitaikymas.....	23
V. Šeimos, aplinkinių ir draugų reikšmė vidinei kovai	26
Išvados.....	36
Literatūra ir šaltiniai	38
Summary.....	40

Išvadas

Gyvenime žmogus susiduria su daugybe ribų. Dauguma jų yra mūsų kasdienybės akimirkos, kurias greitai pamirštame, o kartais net nepastebime. Tačiau yra ir tokių ribų, kurios priverčia susimąstyti apie savo egzistencijos prasmę, laikinumą ir trumpumą.

Egzistencinė riba yra tai, į ką žmogus atsitrenkia tarsi į sieną, ir tai sugriauna ankstesnius įsivaizdavimus bei priverčia gyvenimą suvokti kitaip. Tai įvykiai, sukrėtimai ir mūsų pačių mintys, po kurių mes nebebūname tokie patys. Akimirka, kai stojame akistaton su mūsų pačių būtimi, laikinumu, visu tuo, nuo ko paprastai stengiamės pabėgti ir atsiriboti. Tai, kas sudrebina mūsų įprastos buities pamatus ir nejučia paskatina prisiminti, jog be mūsų egzistuoja ir kažkas aukščiau, nes niekas kitas nebūtų taip visko sudėliojęs. Vienos tokių ribų – kančia, kova ir mirtis.

Mąstyti apie gyvenimą ir jo prasmę niekas nepaskatina labiau nei žinia, kad tuoj mirsi. Šis suvokimas griauja senas nuostatas, keičia gyvenimo būdą ir tikslus. Tai yra didžiulis postūmis judėti, tik – kur? Jurga Ivanauskaitė, talentinga rašytoja ir maištinga asmenybė, 2007 metų vasario 17-ąją, būdama 45 metų, mirė nuo sarkomos. Tai nebuvo netikėta mirtis, J. Ivanauskaitė žinojo, kad serga, gydėsi ir, kaip visi sergantieji, tikėjosi stebuklo.

Tas kelias, kurį tenka nueiti žmogui nuo žinios apie mirtiną ligą iki pačios mirties, yra unikalus. Visi žinome, kad mirsime, tačiau apie tai dažnai negalvojame – juk tai bus po daugelio metų, vėliau, ne rytoj. O žmogus, sužinojęs mirtinos ligos diagnozę, mirtį išvysta stovinčią visai šalia jo. Jam tenka susigyventi su mintimi, kad tai jau paskutinės dienos, tačiau tą padaryti nelengva, nes iš paskos dar seka kova ir kančia. Tai ilgas, painus, pykčio, nusivylimo, susitaikymo ir tikėjimo kupinas kelias. Atradimų kelias.

Šiame darbe bandysiu atrasti būtent tą kelią, kuriuo ėjo Jurga Ivanauskaitė.

Bakalauro darbo **objektas** – egzistencinės ribos refleksija Jurgos Ivanauskaitės knygoje „Viršvalandžiai“.

Darbo **tikslas** – atskleisti ir išanalizuoti Jurgos Ivanauskaitės požiūrį į egzistenciją ir jo kitimą susidūrus su žinia apie mirtiną ligą.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) Išanalizuoti Jurgos Ivanauskaitės „Viršvalandžiuose“ aprašomas patirtis.
- 2) Išanalizuoti su egzistencine riba susidūrusio žmogaus požiūrį į gyvenimą aspektus ir kitimą.
- 3) Atskleisti autorės santykį su liga, Dievu, artimaisiais ir pačia savimi.

- 4) Nustatyti, kaip kito Jurgos Ivanauskaitės požiūris skirtingais ligos etapais.

Šaltiniai. Pagrindinis šio darbo šaltinis yra Jurgos Ivanauskaitės „Viršvalandžiai“ (Tyto alba, 2007, Vilnius). Taip pat remiamasi ir kitomis J. Ivanauskaitės knygomis („Tibeto mandala“), nagrinėjant egzistencinės ribos teoriją remiamasi I. Gaidamavičienės, J. Repšio, T. Sodeikos, A. Šliogerio „Egzistencijos filosofija: istorija ir dabartis“. Psichologiniai aspektai pagrindžiami Elisabeth Kübler-Ross knyga „Apie mirtį ir mirimą“ bei kitais šaltiniais.

Taip pat naudojamos įvairiais dienraščiuose publikuotiems straipsniams ir interviu, kuriuose atsispindi Jurgos Ivanauskaitės motinos, sesers, draugų ir kitų bendražygių požiūris į „Viršvalandžiuose“ aprašomą situaciją. Visa tai papildoma aprašytomis patirtimis ir pateikia išsamesnį Jurgos Ivanauskaitės paveikslą knygos rašymo laikotarpiu.

Darbo **metodai**: naudojami aprašomasis ir analitinis metodai.

Darbo **naujumas ir aktualumas**. „Viršvalandžiai“ yra paskutinė Jurgos Ivanauskaitės rašyta knyga. Ji buvo išleista jau po autorės mirties jos motinos Ingridos Korsakaitės iniciatyva. Ši paskutinė knyga iš kitų autorės knygų išsiskiria ir tuo, jog esė žanru pateikiami paskutiniai autorės išgyvenimai ir patirtys prieš mirštant. Anksčiau nebuvo plačiai nagrinėta egzistencinė knygos tematika, nepasirodė išsamių straipsnių ar analizių egzistencinės ribos tema. Bakalauro darbe nagrinėjamos autorės aprašytos paskutinės patirtys, todėl šis darbas šalia kitų padės susidaryti išsamesnį, visapusiškesnį Jurgos Ivanauskaitės paveikslą ir atskleis „Viršvalandžių“ problematiką.

I. Susidūrimas su egzistencine riba

Egzistencializmas kaip filosofijos kryptis atsiriboja nuo į mokslą orientuoto filosofinio racionalizmo ir „akcentuoja sąmoningas žmogaus pastangas sugrįžti į žmogaus būties „imanentiškumą“, t. y. žmogaus, kaip ribotos erdvėje ir laike būtybės, egzistenciją „čia ir dabar“, konkretaus laiko akimirką ir konkrečios erdvės tašką¹“. Egzistencialistams svarbu suvokti žmogaus vietą pasaulyje žvelgiant į žmogaus sąmonę, o ne į aplinką. Jie per žmogaus patirtį ir mąstymą sprendžia apie prasmę ir patį gyvenimą, o tai leidžia egzistencializmui priartėti prie psichologijos. Psichologija tiria žmogaus sąmonės veikimą, psichinius reiškinius, jų kilmę. Šios dvi sritys susikerta, kai kalba pakrypsta apie išskirtinius gyvenimo momentus – ribines egzistencijos situacijas.

Žmogaus gyvenimas susideda iš daugelio skirtingų situacijų, akimirkų, sukrėtimų. Tačiau vieni įvykiai tampa daug reikšmingesni ir svarbesni už kitus, nes yra bendrai patirami daugumos žmonių. Tai tampa apmąstymų objektu, sąvokoms, apie kurias sunku kalbėti, bet norisi daug mąstyti ir rašyti. Mirtis, kova, kančia, kaltė – vienos tų sąvokų, kurios tampa reikšmingos bandant suvokti žmogaus egzistenciją. „*Kaltė, kova, kančia, mirtis* sudaro tai, ką K. Jaspersas apibūdina kaip žmogaus buvimą ribinėse situacijose <...>²“. Žmogus nuolatos gyvena situacijose, tačiau čia turimos omenyje ne aplinkybės, aplinka, o žmogaus vidus. „Situacijos – tai tarsi savotiškos psichologinės būsenos, kurios lydi žmogiškosios būties realizaciją, jai padėdamos arba ją ribodamos³“. Žmogus išgyvena vienas situacijas ir atsiduria kitose, tai tarsi nenutrūkstama situacijų grandinė – iš tokių situacijų susideda žmogaus kasdienybė. Tačiau ne visos situacijos vienodos: „<...> be paprastų situacijų, kurias galima keisti, pereiti iš vienos į kitą, t. y. apeiti arba įveikti, būna dar situacijų, kurių negalime nei apeiti, nei įveikti. Tai situacijos, kurios pačios savaime nesikeičia, kurios prieš mus iškyla kaip neįveikiama siena, į kurią atsitrenkę mes lyg atšokame ir sudūžtame <...>. Jos prieš mus visuomet iškyla ir mus riboja, ir žmogui tenka jas priimti kaip savo lemties dalyką. Aš negaliu gyventi be *kaltės, kančios* ir *kovos*, aš *neišvengiamai turiu mirti*. Tai ir yra ribinės situacijos⁴“. Šios situacijos turi prasmę – parodo žmogui tai, ką įprastoje kasdienybėje jis greitai pamiršta. „Ribinėse situacijose ypač akivaizdžiai atsiskleidžia žmogiškosios būties trapumas, laikinumas, baigtinumas, nepatvarumas ir gyvenimo beprasmiškumas. Šiose situacijose mes lyg atsidiuriame ant empirinio egzistavimo ribos. Mes suabejojame tuo, kuo buvome iki šiol. Mes lyg

¹I. Gaidamavičienė, J. Repšys, T. Sodeika, A. Šliogeris „Egzistencijos filosofija: istorija ir dabartis“, sudarė A. Šliogeris, 1981, „Mintis“, Vilnius, p. 8.

² Ten pat, p. 151

³ Ten pat, p. 151

⁴ Ten pat, p. 151

atsiduriame ant bedugnės krašto. Atsitrenkęs į ribinių situacijų „sieną“, žmogus *atšoka* atgal į save. Pajutęs pralaimėjimą, jis *prabunda* egzistencijai. Pavaldumas lemčiai, kova, kaltė, kančia ir ypač mirtis mus tartum pastato ant ribos, skiriančios empirinę būtį nuo egzistencijos galimybės, nuo tikrosios žmogaus būties. Kitaip sakant, ribinėse situacijose atsidūrusiam individui ir ima skaidrėti egzistencija⁵.

Jurga Ivanauskaitė susidūrė su ribine situacija sužinojusi, jog serga vėžiu. Kai sergi mirtina liga, gali jausti simptomus, matyti, kad kažkas negerai, bet tai būna tik sveikatos sutrikimas iki tos lemiamos akimirkos. O tada – sukrėtimas. Gali išgirsti tyliai ištartą žodį „sarkoma“, o gali klausytis į veidą išberiamų žodžių „tu sergi, tau liko metai“, bet girdėsi tik viena: „tu miršti“. Tai keičia viską. Žmogus suvokia, kad nebeliko tų „vėliau“, kuriems atidėta daugybė darbų, tų „vėliau“, kuriems paliktas poilsis, ramybė, netgi tų, kuriems patikėtos maldos, atgaila ir svajonės. Tą akimirką lieka tik tuščias „dabar“. „Šiąnakt staiga suvokiau, kad visai nebeturiu laiko,⁶“ – „Viršvalandžiuose“ rašo Jurga Ivanauskaitė. Tai – pirmas žingsnis link draugystės su bauginančia mintimi apie gyvenimo pabaigą ir egzistencinės ribos suvokimo.

„Viršvalandžiai“ – knyga. Ne romanas, ne dienoraštis, tai – knyga. Nes mirties akivaizdoje nusitrina ribos. Ingrida Korsakaitė, Jurgos Ivanauskaitės motina ir knygos sudarytoja, pratarė rašo: „Sunku apibrėžti šio teksto žanrą. Be naujai sukurto sklandaus pasakojimo, tai ir dienoraščio, rašyto gydantis Švedijoje, lapeliai, rašyti skubomis, padrikai, sunkiai įskaitomu raštu. Tai ir du skelbti laišakai skaitytojams, sulaukę didžiulio jų dėmesio. Taip pat įtrauktas rašinys „Monologai ir dialogai“, spausdintas jubiliejiname savaitraščio „Dialogas“ numeryje. Be to, įdėtos kelios sesers Radvilės laiškų, siųstų elektroniniu paštu draugams ir bičiuliams į Lietuvą iš Lundo ir Upsalos, ištraukos“ (p. 5). Kitaip tariant, į šią knygą surinktos paskutinės J. Ivanauskaitės mintys. Knygos rašytoja jau neišleido. Tai padarė jos motina. Galbūt tai buvo noras įamžinti savo dukterį tikintis palengvinti skausmą, aplankantį motiną, laidojančią savo dukrą... Sakoma, jog jei nori palengvinti savo skausmą, turi išsakyti, *išsirašyti*. Tą padarė jos abi – ir motina, ir dukra.

„Pati klausiu savęs, kam ir kodėl rašau šį tekstą. Kas bus jo skaitytojai? Tokie pat ligoniai kaip ir aš? Tie, kurie išlėkė už skrupulingai nubrėžto visuomenės savisaugos rato ribos ir atsidūrė užribyje, kurie gėdijasi savo negalios, vengia apie ją kalbėti ir slepia fatališką diagnozę lyg kokią juodą negarbės dėmę?“ (p. 11) – Jurga Ivanauskaitė kelia savo rašymo tikslingumo klausimą ir kartu maištauja, nori būti ta, kuri savo patirtis, kitų laikomas neviešintinomis, išsakys aiškiai ir garsiai. Kita vertus, ji stengiasi tokiu būdu iš naujo pati susidėlioti ką tik į šipulius subyrėjusį

⁵ I. Gaidamavičienė, J. Repšys, T. Sodeika, A. Šliogeris „Egzistencijos filosofija: istorija ir dabartis“, sudarė A. Šliogeris, 1981, „Mintis“, Vilnius, p. 152.

⁶ Jurga Ivanauskaitė, *Viršvalandžiai*, 2007, Tyto alba, Vilnius, p. 9. Toliau tekste cituojant šią knygą po citatos skliausteliuose bus nurodytas tik puslapio numeris.

pasaulį ir tai daryti rašytojui priimtinausiu būdu – rašyti. „Ši knyga – ne apie mirtį, o tik apie bandymą suvokti lyg ir akivaizdų faktą, kad esi mirtingas“ (p. 12), – sako J. Ivanauskaitė, lyg ir pagrįsdama savo rašymo tikslingumą. Bandymas suvokti. Bandymas sau padėti. O kartu – ir bandymas pabėgti: „Galbūt trokštu ne tiek rašyti, kiek išplėsti sau dar šiek tiek gyvenimo. Mėgaujuosi iliuzija, kad kol rašau, tol esu. Mano tekstas – kaip besibaigiančios vandens atsargos tam, kuris pasiklydo ir trokšta dykumoje. Kol rašysiu, tol gyvensiu“ (p. 13).

Žinia apie ligą J. Ivanauskaitei – tarsi nuosprendis. Tarsi teisėjo kaltinamajam paskirta bausmė. Taip ji suvokė diagnozę ką tik ją išgirdusi. „Kodėl tiek daug svarstau apie nuosprendį, juk nesu nuteista, o tik išgirdau ligos diagnozę. Tiesą sakant, net žodis „vėžys“ neištariamas, vietoj jo nuskamba kitas – „piktybinis“. Omenyje, žinoma, turimas mano kojoje klatingai tūnojęs ir prieš savaitę išoperuotas rekordinio dydžio auglys. Tačiau sąmonė iš sąmonės klodų tučtuojau ištraukia vieno kunigo patarimą: maldą „Tėve mūsų“ užbaigti žodžiais „gelbėk mus nuo Piktojo“. Taip, ne nuo *pikto*, nes tai viso labo yra tik abstraktus blogis, bet nuo *Piktojo*, taigi – Šėtono. Paskui žaibo greičiu seka trumpas laidotuvių scenarijus: noriu būti sudeginta, o virtusi pelenais, išbarstyta pievoje prie Paberžės kapinaičių, taip puoselėtų ir mylėtų tėvo Stanislovo“ (p. 16). Nuo to viskas prasidėjo – trumputė žinia apie sarkomą ir lyg griūtis nuo kalno pasileidusios mintys, vis artėjančios link mirties temos, link bandymo ją prisijaukinti.

Prie šios akimirkos moteris knygoje grįžta ne vieną kartą. Tai stiprų įspūdį padaręs ir į sąmonę įsirežęs sukrėtimas, kuris, akivaizdu, mintyse išgyvenamas dar ir dar kartą, prie jo vis sustojama lyg prie kertinio akmens, laikančio visą naujai atsivėrusią realybę. „Palengva įsitikinu, kad vėžio diagnozė – kaip žemės drebėjimas, cunamis ar kokia kita stichinė nelaimė. Juk ne išsyk suvoki milžiniškos katastrofos mastą. Pirmosiomis valandomis po siaubingo įvykio pranešama apie kelias dešimtis aukų, paskui jų daugėja iki šimto, tūkstančio, šimto tūkstančių – skaičių, kurių protas nebeįstengia aprėpti ir suvokti“ (p. 17). Tai riba, kurią peržengus įprasta rami kasdienybė susiliejo su laikinumo suvokimu ir pasipriešinimu, o vėliau ir bandymu priimti realybę tokią, kokia ji neišvengiamai tapo.

Iš čia kilo pirmasis naujojo gyvenimo vaizdinys: „Šiuolaikinis pasaulis susidvejina, o naująjį, puikųjį, taigi, regimąjį, skiria praraja nuo beribio, bedugnio slepiamojo, kuriame klodų klodais guli kentėjimai, skurdas, vargas, baimė ir bejėgiškumas. Susiformuoja dvi realybės. Pirmoji – tarsi blizgus, salšvas luobas. Antroji – rūgštus kasdienybės vaisiaus minkštumas ir jo branduolys. Branduolio branduolys – tai mirtis“ (p. 12). Mirtis tampa pasaulio centru, svarbiausiu iš svarbiausių objektų. O naujojo gyvenimo tikslas – suvokti, ką žmogui duoda kančia: „Aš taip pat bandau įminti kančios paslaptį. Bandau atsakyti sau, ar kentėjimas turi prasmę, o jeigu ne – stengiuosi tą prasmę kančiai suteikti. Savuosius sopulius dar šiaip taip įprasminu, bet kitų žmonių kančios, kurių per tokį

palyginti trumpą laiką regėjau apsčiai, man žadina aklą ir tūžmingą maištą prieš būtį, prieš gamtą, prieš Dievą. Tačiau aš nebenoriu būti maištininkė. Todėl su savimi susilažinau: gyvensiu tol, kol išsiaiškinsiu apie kančią viską“ (p. 14). Čia sutelpa viskas – noras išgyventi, noras maištauti, noras susitaikyti ir noras suprasti. Tobula skausmingos ir fatališkos kelionės pradžia.

II. Mirtis – tik iliuzija

Psichiatriė Elisabeth Kübler-Ross, remdamasi savo patirtimi bendraujant su mirtinais ligoniais, knygoje „Apie mirtį ir mirimą“⁷ tvirtina, kad išgirdus ligos diagnozę sergantieji paprastai patiria tas pačias emocines reakcijas: neigimą, pyktį, derybas, depresiją ir susitaikymą. Tai patyrė ir Jurga Ivanauskaitė.

Iš pradžių J.Ivanauskaitei buvo šokas, kai ji Naujųjų metų išvakarėse išgirdo sarkomos diagnozę: „Tą atmintiną vakarą nejaučiu nei skausmo, nei išgąščio, nei panikos. Esu nugrimzdusi į nejautrą, užsimiršimą, meditacinę *samadhi* būseną, kurioje budi Budos“ (p. 17). Vėliau sekė neigimo stadija. Ši stadija Elisabeth Kübler-Ross apibūdinama taip: „Nerimastingas neigimas, sužinojus diagnozę, būdingesnis ligoniams, kuriems per anksti ar jiems labai netikėtai pasako apie jų ligą žmogus, nepakankamai pažįstantis ligonį arba trokštantis kuo greičiau „visa tai pabaigti“ ir nekreipiantis dėmesio į ligonio pasirengimą. Neigdami, kad ir iš dalies, ginasi ko ne visi sergantieji. Ne tik prasidėjus ligai ir sužinojus apie ją, bet ir vėliau“⁸. Jurgai Ivanauskaitei ši stadija tęsėsi pora dienų: „Kelias dienas slankioju it sapne, slapčia vildamasi, kad pabusių ir diagnozė išsisklaidys lyg miegančios sąmonės pagimdytas košmaras“ (p. 17). Moteris jaučiasi tarsi ji ir diagnozė būtų du nesusiję būties objektai. Pastaroji – tarsi blogas sapnas, įsismelkęs į kasdienybę ir ją trikdantis. Tereikia šiek tiek palaukti, ir jis praeis. Moteris domisi ją užklupusia liga, skaito straipsnius internete, tačiau vis dar nesuvokia tikrovės: „Lietuvių kalba apie šią ligą aptinku vos kelis lakoniškus puslapius su kukliomis lentelėmis, kuriose prie ketvirtosios, taigi, Mano Stadijos, juoduoja vienas vienintelis žodis: MIRTIS. *Chi chi chi*, – bandau linksmintis, – *sakytum, kiti, net patys sveikiausieji, niekada nemirs*“ (p. 19). Ironija yra tarsi pagalba bandant nepasiduoti ir kartu tas šydas, neleidžiantis matyti tikrovės. Moteris pripažįsta, kad dar blaiviai nemąsto ir nesuvokia, kas nutiko: „Kita vertus, esu tiek apdujus, kad net nesugebu kirilica surinkti kelių žodžių.“ Iki tol, kol visiškai susivoks, kas nutiko ir kaip elgtis toliau, jai norisi sulaukti ramios ir neįkyrios paguodos. Tarsi iš sąmonės išplaukia senas prisiminimas iš Tibeto: „Nuėjau pas vienuolį daktarą, jis keletą minučių įdėmiai čiuopė mano pulsą, apžiūrėjo liežuvį, akių baltymus ir galiausiai romiai tarė: „Kiekvienam taip gali nutikti, nieko baisaus, praeis.“ Tąsyk tikrai praėjo. O, kad dabar mane kas nors ramintų tokiais žodžiais!“ (p. 18). Moteris kuria iliuziją, kad viskas greitai praeis, nes taip lengviau, taip pat nori saugumo ir ramybės bent jau girdimuose žodžiuose. To paprašyti žmogus negali, nes greičiausiai liks nesuprastas, todėl J. Ivanauskaitė guodžia save kažkada kitame

⁷ Elisabeth Kübler-Ross, „Apie mirtį ir mirimą: pašnekesiai su mirtinais ligoniais“, 2001, Katalikų pasaulis, Vilnius.

⁸ Ten pat, p. 54.

kontekste išgirstus žodžius pritaikydama esamai situacijai. Tačiau tai padeda tik trumpam, nes pasijaučia dar didesnis atotrūkis tarp to, ko norisi, ir to, kas yra čia ir dabar – autorė mato žmonių pastangas padėti, tik jos ne tokios, kokių moteris tikisi.

Aplinkiniai neduoda ramybės ir nesupranta dabartinės rašytojos savijautos. Jie bando kaip nors pagelbėti, tačiau dabar iš šalies į susidariusią situaciją žvelgianti J. Ivanauskaitė visame tame lankytojų ir „skubios pagalbos“ lauke yra tarsi nesusipratusi stebėtoja. „Ramintojų gretos tirpsta. Tačiau vis daugėja skubančių man į pagalbą. Visą gyvenimą buvau vienišė, o dabar namai tampa tarsi koku revoliucionierių štabu. Netrukus apaugu dangų siekiančiais kalnais brošiūrų apie stebuklingus onkologinių ligų gydymo būdus: pradedant urinoterapija ar homeopatinėmis žibalo ir parako dozėmis, musmirių, rupūžių ir korių kandžių trauktinėmis, baigiant nežemiškos kilmės Proto padiktuotais burokėlių klizmų ir šaltalankių kompresų receptais. Kažkodėl visos tos rašliavos autoriai yra tvirtai įsitikinę, kad susirgusieji vėžiu, ypač paskutinėse ligos stadijose, tampa idiotais“ (p. 18). J. Ivanauskaitė pajuokia alternatyvius gydymosi metodus, jų nepripažįsta ir mano, jog jų autoriai ligonius laiko kvailiais dėl to, kad ne tokios pagalbos jai reikia, ir dėl to, jog ji dar nėra išsamiai apmąsčiusi savo dabartinės padėties ir nesuvokia, kad seniai sergantys ligoniai yra nusikamavę ir praradę viltį pasveikti taikant tradicinius gydymosi būdus, juolab kad pastarieji dažniausiai teprognozuoja mirtį, todėl griebiasi net šiaudo. „Mano šaldytuve, užraugtos trilitrinuose stiklainiuose, užpiltos elegantiškoje taroje, kurioje kažkada svaigiai teliūskavo viskis ar grietinėlės likeris, užmaišytos plastikiniuose mineralinio vandens buteliuose, rikiuojasi visokiausios panacėjos, kurių jau vien išvaizda kelia siaubą, ką jau kalbėti apie skonį ar poveikį. Išpilti tų stebuklingų, rodos, savaime besidauginančių gėrimų nedrįstu. Kažkaip nesmagu prieš juos atnešusius, vien tik gera linkinčius žmones, o gal varžo senas lyg pasaulis prietaras – nespjauk į šulinį, iš kurio gal kada nors teks gerti. Beje, aš juk ir neketinu spjauti, o tik norėčiau išpilti magiškąsias substancijas į unitazą“ (p. 19). J. Ivanauskaitė netradiciškai gydytis nesiruošia, tačiau žinojimas, jog visi keisti skysčiai jos šaldytuve atsidūrė dėl žmonių troškimo jai padėti, neleidžia iki galo būti maištininke. O ir pats maištas po truputį blėsta. Ypač suvokus gyvenimo ironiją: po ilgo domėjimosi mirtimi ir bandymo susitapatinti su ja – štai! „Visada domėjausi mirties tematika, net pasakos man atrodė neįdomios, jei jose niekas nemirdavo, su pasimėgavimu „žudžiau“ pagrindinius savo romanų herojus, dešimtis kartų perskaičiau Egipto ir Tibeto „Mirusiųjų knygas“, keliaudama po Himalajus fotografavau makabriškus tantrinio budizmo simbolius, o vos prieš mėnesį recenzuodama savo bičiulio knygą pasivadinau „mirties adepte“. Tai kas gi dabar atsitiko?“ (p. 20). Jurga Ivanauskaitė, buvo pasinėjusi į mirties kultūrą, žavėjosi ja ir ją tyrinėjo, tai atsispindi ir „Tibeto mandaloje“, tačiau čia buvo daugiau žiūrima į tai, kaip ši žmogaus gyvenimo dalis yra suprantama svetimose kultūroje, o jos pačios požiūris kartais lieka neišreikštas: „Tibetiečių supratimu, mirtis anaipol nėra

trumpa gyvybinių funkcijų nutrūkimo akimirka, o gana ilgas ir sudėtingas procesas. Budizmas pateikia nemaža būdų ir nurodymų, kaip tinkamai pasiruošti mirčiai. Sakoma, kad jai artinantis žmogaus kūne pasirodo ženklų, bylojančių, koks atgimimas jo laukia. Jei šiluma susikaupia kūno viršuje ir mirštant pro ten išeina, tai lemia įsikūnijimą aukštuose lygmenyse. Jei šiluma išeina iš apačios, tai nėra geras ženklas: teks atgimti žemesnėse sferose. Mirštant pamažu nyksta visi psichosomatiniai veiksniai, lemiantys žmogaus egzistenciją⁹. Tai jai nebuvo užribio tema, kuria nekalbama. Tačiau ankstesniuose tekstuose mirtis yra tik literatūrinė, teorinė, ja domimasi ir tyrinėjama tik per stiklą, neprisileidžiant gilesnio apmąstymo ir patyrmo. Todėl dabar moteris stebisi – kas nutiko su ja pačia, kodėl staiga viskas pasikeitė? Ir ji pati atsako į šį klausimą: „Palengva pradedu suvokti. Kol ramiai gyveni ir esi visiškai sveikas, mirtis tėra abstrakcija. Nesvarbu, kad kiti, net patys artimiausieji, miršta. Tai neišsklaido tavo paties nemirtingumo iliuzijos, juo labiau kad ją palaiko ir kursto naujausios „lengvo ir patogaus“ gyvenimo doktrinos“ (p. 20). Istorikas Phillipe Aries, tyrinėjęs mirties supratimą Vakarų kultūroje, atotrūkį tarp literatūrinės ir realios mirties laiko tendencija: „Nesutapimas tarp knyginės plepios mirties ir gėdingos bei tylios tikrosios mirties, beje, – vienas iš keistų, tačiau reikšmingų nūdienos bruožų¹⁰“. Mūsų kultūroje mirtis yra tema, kuria rimtai kalbama tik puse lūpų, o jei yra galimybė, apie ją išvis nekalbama, nuo pažinties su ja stengiamasi apsaugoti ir vaikus. J. Ivanauskaitė, aplankiusi rytų šalis, jas lygina su mūsų kultūra požiūriu į mirtį klausimu. Apie Indiją ji kalba taip: „Mirtis čia dar nėra nustumta į tikrovės užribius, todėl „civilizuotam“ atvykėliui tenka gūžtis, kai kur nors Varanasyje pro šalį linguoja *ram ram ram* murmančios procesijos su kremacijos laužams prie Gango paruoštais lavonais bambuko neštuvuose. Vaikai irgi mato tas gedulingas eisenas, todėl nė vienam indui leidėjui nešaus į galvą, kaip jų kolegoms amerikiečiams, iš Anderseno pasakų ištrinti mirties sąvoką, „kad nebūtų traumuojamos mažylių širdelės“ (p. 21). Autorė mano, jog skirtingam mirties suvokimui įtakos turi skirtingose kultūrose klestinčios tradicijos. Mums gimimas yra šventė, tačiau mirtis – sunkiai pakeliama skaudi nelaimė, ypač mirusiojo artimiesiems, o mūsų pačių laukianti mirtis mums kelia siaubą, baimę ar bent jau nerimą, todėl apie tai retai tekalbama. Rytuose gimimas, gyvenimas, mirtis, kitas gyvenimas yra nesustojančio gyvybės ir gyvenimo ciklo dalys, ir jos visos vertinamos kaip vienodai svarbios, ir vienodai ramiai priimanos, todėl nei viena iš jų netraktuojama kaip sukrėtimas ar didžiulė nelaimė ir nėra slepiama nuo aplinkinių. Tai kartu stebinčiam padeda geriau suvokti savo gyvenimo dabartį, laikinumą ir mirtingumą. Tačiau nereikia keliauti į Varanasį, teigia Jurga Ivanauskaitė: „Čia ir dabar mes taip pat esame nuolatos informuojami apie pabaigą. Apie ją mums primena kiekviena surūkyta cigaretė, išgerta vyno taurė

⁹ Jurga Ivanauskaitė, „Tibeto mandala“, 2004, Tyto alba, Vilnius, p. 142

¹⁰ Philippe Aries, „Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje“, 1993, Baltos lankos, Vilnius.

ar obuolio nuograuža. Keista, bet šiais laikais suvokti savo laikinumą ir baigtinumą yra didesnis maištas nei troškimas suardyti amžiną pasaulio tvarką ir būti nemirtingam. Tikruoju maištininku tampa nebe antžmogis, o tas, kuris drįsta viešai prisipažinti, kad yra bejėgis, silpnas, Evangelijos žodžiais tariant, „mažutėlis“ (p. 21).

Ateitis tampa ne tokia aiški kaip anksčiau ir pradeda kelti baimę. Pradedama abejoti, ar ta ateitis gali atnešti dar ką nors be skausmo ir amžinybės. „2000-ieji, 2007-ieji, 2010-ieji... Datos man pradeda kelti baimę. Viskas, kas įvyks po mėnesio, pusmečio ar metų, atrodo tarsi karalystė, pastatyta ant kortos. Toji korta – klausimas, ar aš dar gyvensiu“ (p. 22). Nors ir abstrakti mirties idėja niekada nebuvo svetima, tačiau savos mirties artėjimas prišaukia sunkiai suvaldomą nerimą ir sunkiai įsivaizduojamos ateities baimę. Visa tai virsta į neaiškią baimingą ateities viziją: „Vykstu į Santariškes, į Onkologijos institutą, kur susirinks konsiliumas, turintis *kažką* nuspręsti. Tas *kažkas* – it utopinė svajonė apie ėriuką, gulintį šalia liūto“ (p. 22). Vilties dar yra, jos visada yra, tačiau labai mažai, ir tik laiko klausimas, kada sarkoma paims viršų. Nustačius tikslią diagnozę gydytojai sušaukia konsiliumą ir bando sudaryti veiksmų planą, tačiau pacientė čia jaučiasi nesuprasta, svetima ir tarsi dėl visko kalta: „Kaltintojai unisonu kartoja – *padėtis labai rimta, pernelyg rimta*, o aš girdžiu: *raganą ant laužo, ant laužo, ant laužo!!!*“ (p. 22). Ne itin maloniai nuteikia gydytojų abejingumas. Jie sprendžia problemas, bet už jų nebemato paties žmogaus. Nebelieka užuojautos, kurios žmogui kaip tik tokioje situacijoje labai reikia, daktarai tiesiog užsiėmę atsiradusiu papildomu darbu. „Pažvelgiu gydytojai į akis ir neišvystu nei krislelio užuojautos“ (p. 22). Tai pacientams dažnai lieka kaip labai nemaloni, o dažnai ir skaudi patirtis. Juk jie yra žmonės, ne tik gydytojo darbo objektai. Nors gydytojams tai ir yra kasdienybė, tačiau žmogui – sukrėtimas ir neišdildoma patirtis. Draugiškas ir supratingumą parodantis gydytojas iškart užsitarnauja palankumą: „Daktaras Laimonas nežiūri į mane kaip į nusikaltėlę, neskaičiuoja man likusio laiko, netgi siūlo kažkokias gelbėjimosi strategijas ir taktikas. Nelabai suprantu jo greitakalbės, bet girdžiu joje skambant viltį. Staiga į kabinetą trumpam įšvinta saulė, o daktaras Laimonas man atrodo it riteris, kuris kovoja su slibinu ir būtinai jį nugalė“ (p. 23). Gydytojo išreikšta viltis greitai sukelia atgarsį pacientės jausmuose ir ši tampa pakylėta, ryžtinga ir pasitikinti savo gelbėtoju. Daugelis gydytojų galbūt pamiršta arba iki galo nesuvokia, kokią didelę įtaką jų žodžiai, palaikymas ir vilties teikimas daro pagalbos ieškantiems ir noro gyventi kupiniems ligoniams. Juk laimingas (bent jau tiek, kiek įmanoma) žmogus net sveiksta greičiau. Deja, dauguma pripažįsta tik cheminius vaistus ir žmogiškąją šilumą tiesiog pamiršta. J. Ivanauskaitė suvokia, kad tas gražus riterio vaizdinys nėra objektyvus. „Psichologai, žinoma, pasakytų, kad iš tikrųjų viskas vyko anaipol ne taip, gal net priešingai, nei čia aprašyta. Jų manymu, onkologinis ligonis pasaulį mato neadekvačiai, o ypač iškreipiami diagnozės paskelbimo ir jos patvirtinimo momentai“ (p. 23). Tačiau autorė tai sako tik

tarp kitko, tarsi išklausydama, bet nepriimdama kitos pusės nuomonės. Jai asmeninės patirtys yra daug artimesnės ir suprantamesnės už šaltas ir moksliskai objektyvias psichologų išvadas. Savo išgyvenimais ji bando pasidalinti su psichologe, tačiau greitai nusivilia – užsimiegojęs, kitų problemoms apatiškas balsas, užduodantis vadovėlinius klausimus, visiškai neteikia paguodos. Ypač tokioje situacijoje, kai „suima gailestis sau, liūdesys, sielvartas, baimė ir totali panika“ (p. 23). Tai tarsi aklas blaškymasis nerandant išejimo – užtektų bent šiek tiek supratingumo ir paguodos, kad būtų ramiau, bet kaip tyčia, kai ko nors labai reikia, nė su žiburiu nerasi.

Vėliau moteris bando viską vėl suimti į rankas: „Supratusi, kad *Paguodos telefonas* man nepadės, griebiuosi kitų gelbėjimosi priemonių. Internetu perskaitau, kad su piktybinėmis ląstelėmis reikia kovoti pasitelkus pasąmonės galias“ (p. 25). Net ir čia ji randa būdų ironizuoti situaciją: „Draugams juokauju, kad piktybines ląsteles įsivaizduoju su Busho veidu“ (p. 26). Jai taip pat padeda moteris, vardu Liuda, kuri bando „Erico Ericsono metodu panardinti mane į lengvą hipnozinį transą ir išjudinti snūduriuojančius gynybinius organizmo resursus“ (p. 26). Autorė nusprendžia vis dėlto išbandyti ir keletą ne visai medicininių metodų. Tai parodo, jog ligos suvokimas darosi vis aiškesnis, siekiama iš tikrųjų rasti būdą, kaip išsikapstyti, nustojama neigti patį ligos faktą.

Po įvairių procedūrų etapo vėl ateina apmąstymai. „Bandau atpyškinti savo naujuosius – mirtino ligonio – išpūdžius kompiuteriu. Tai beviltiška“ (p. 26). Noras išsakyti savo patirtį, sumišusius jausmus, viską susisteminti ir tokiu būdu pasijausti geriau yra sveikintinas, tačiau autorė suvokia, kad tekstu ji negalės išreikšti tikrųjų savo jausmų. Tuos pavykusius bandymus išsireikšti ji pavadina „isteriška mirčiai nuteistos maratonininkės išpažintimi“ (p. 27). Iš šio ir daugelio kitų epitetų matoma besisunkianti liūdna ironija, kuri tarnauja kaip paguoda, kaip maišto rūšis, mažytis nepripažinimas net ir pripažinus, kad kitaip jau nebus. Tačiau visada yra viltis, tikėjimas, ir tai skatina priešintis realybei ir kartais ironizuoti. „Pasąmonė man kužda, kad privalau pati apsispręsti: gyvensiu ar mirsiu, gyvuosiu man likusį laiką ar merdėsiu? Negana to, ji tvirtina, kad laiko turėsiu tiek, kiek pati jo pasiimsiu“ (p. 29). Tvirtybės suteikia mintis, kad jei gali kontroliuoti gyvenimą, gali kontroliuoti ir mirtį. Ir jeigu nori, gali gyventi. Kartais viskas, ko reikia, yra guodžianti iliuzija.

III. Kančia ir Dievas

Daugelį žmonių prie Dievo atveda kančia. Be jos žmogus, įsisukęs į kasdienybę ir rutiną, dažnai pamiršta apie dvasinius dalykus: tikėjimą, dvasinį tobulėjimą. Ir tik nutikus nelaimei, įvykus netikėtai skaudžiam gyvenimo posūkiui staiga net iš ateisto lūpų kartais pasigirsta „Dieve, už ką?“. Literatūroje taip pat šalia kančios temos dažnai aptinkama ir tikėjimo bei Dievo tema.

Tokia liga kaip vėžys yra kankinanti, reikalaujanti daug fizinių ir dvasinių jėgų, kartais skatinanti kreiptis pagalbos į pamirštą Dievą. Yra manančių, kad liga yra atsitiktinė, ir tokios nelaimės kaip vėžys gali nutikti kiekvienam. Kiti mano, kad tai, kaip ir visos kitos nelaimės, yra Dievo bausmė. Susirgus apie Dievą susimąstyti J. Ivanauskaitę paskatina komentarai internete. Vieni jų palaikantys, drąsinantys ir guodžiantys, kiti, priešingai, kaltinantys ir smerkiantys. Autorei labiau įstringa pastarieji: „Dar keli internautai burblena, kad vėžiu suserga tik tie, kurie neteisingai gyvena. Šie teisuoliai kažkodėl pamiršta, kad nėra apdrausti nuo likimo smūgių, o bent kelios vėžinės ląstelės snūduriuoja kiekvieno žmogaus organizme. Teisiausieji iš teisiausiųjų apie onkologinę ligą postringauja kaip apie Dievo bausmę. Jei iš tikrųjų Viešpats šitaip baustų nusikaltėlius, per visą žmonijos istoriją nebūtų prireikę nė vieno kalėjimo. Tačiau to, kuris pats yra be nuodėmės, tokiais argumentais neveiksi. Jis tuoj pat atšaus, kad didžiausi nusikaltimai įvykdomi ne kasdieniame, bet metafiziniame lygmenyje. Man neva dabar kliūna nuo Dievo už keliones į Himalajus ir domėjimąsi Tibeto budizmu. Ak, norėčiau aš tokį *dievą* pamatyti, net kumščiai niežti“ (p. 33). Vėl pirmoji reakcija į išsakytą komentatorių nuomonę – ironija, atsiribojimas ir pajuoka. Jai norisi paneigti viską, kas prieštarauja jos vidinei būsenai ir mintims. Autorė pateikia vieną populiariausių argumentų – sergančių vaikų situaciją: „Įdomu, ką šios barbariškos nusikaltimo ir bausmės teorijos šalininkai sapaliotų atsidūrę vėžiu sergančių vaikų palatoje?“ (p. 33). Čia būtų galima kalbėti apie reinkarnaciją, tačiau autorė užbėga tam už akių: „Jei čakrų ir aurų žinovai pradėtų kliedėti apie reinkarnaciją ir praėjusiuose gyvenimuose vaikų sukauptas nuodėmes, norėčiau juos būriu pastatyti prieš didžiulį, nuostabiai skaidrų ežerą, kuriame tyvuliuoja visa pasaulio sąžinė, kad jo bangos, pakilusios kaip per didžiausią potvynį, ristųsi ir ristųsi, kol sudrumstas „regėtojų“ protas taptų tyras“ (p. 33). Čia autorė tarsi pyktelėjusi meta „nes aš taip nemanau“ argumentą, neįsiklausydama ir nesigilindama, tik instinktyviai besipriešindama viskam, dėl ko reiktų pripažinti savo kaltę ir nusižeminti. Pralaimėjimas nepripažįstamas. Taip pat nepripažįstama ir „baudžiančio Dievo“ sąvoka: „Idėja apie baudžiantį Dievą kažkodėl tūno visų mūsų šerdyje. Jos įsikibę laikosi netgi agnostikai, ateistai bei tie, kurie netiki karštais ir aistringai. Pamenu, net vaikystėje neabejojau, kad mano blogus darbus Dievulis būtinai pastebės ir jei iškart

neatsiūs bausmės, tai turės juos omenyje, lašas po lašo pildydamas man skirtosios bausmės taurę“ (p. 33). Apie vaikystėje susikurto Dievo vaizdinį straipsnyje „Mano dievas ne toks“ rašo Vaida Spangelevičiūtė-Kneižienė: „Koks Dievas pateikiamas jaunam žmogui? Labai dažnai – baudžiantis, draudžiantis, atimantis laisvę. Nuo mažų dienų ne vienas girdėjome, jog ypač per adventą ir gavėnią negalima linksmintis, negalima valgyti mėsos, negalima eiti į šokių, negalima to, ano; daug „ne“, kurie mums Dievą parodo kaip teisėją, skaičiuojantį mūsų nuodėmes. Bet retai kuris išgyveno malonę dar paauglystėje suvokti, kodėl negalima, ir pažiūrėti į Dievo įsakymus ne kaip į „taisyklių rinkinį“, bet kaip į pagalbą žmogui būti laimingam. Ne vienas iš mūsų ėjome į bažnyčią arba meldavomės ne iš meilės, bet iš baimės, kad Dievas nubaus. Galbūt mums tai ir padėjo šiek tiek mažiau nusidėti, galbūt tai ir buvo Dievo meilės, nors gal nesuprastos, patyrimas¹¹“. Jaunam žmogui klausimas, kodėl Dievas baudžia, dažnai taip ir lieka neatsakytas. Vėliau toks ankstyvas suvokimas nesikeičia, Dievas ir išlieka kaip tironiška, baudžianti figūra. Vėliau šį vaizdinį mes perduodame ir savo vaikams. J. Ivanauskaitė į tai žvelgia dar plačiau: „Tikriausiai tai yra kolektyvinės pasąmonės nuopelnas“ (p. 34). Dabar ji Dievą suvokia kitaip ir baudžiančiu Dievu nebetiki, o viską paaiškina taip: „Nuo neatmenamų laikų žmonės visas stichines nelaimes, negandas ir asmenines bėdas priskirdavo rūšiai dievų valiai. Senajame Testamente Viešpats nuolat rūstauja, o kartais, kaip Jobo dramoje, atrodo tiesiog piktavališkas, anot Virginijos Wolf, paliekantis itin slogų įspūdį. Danguje sėdinčiu Didžiuoju Prokuroru, kuris už gerus darbus atlygina, o už bloguosius negailestingai baudžia, tikėjo fariziejai. Tačiau Kristus įsiveržė ne tik į Jeruzalės šventyklą, kur išvartė prekių ir pinigų keitėjų stalus bei karvelių pardavėjų suolus. Lygiai taip pat audringai jis įžengė ir į fariziejų susikurtą „dangiškąją buhalteriją“ ir visiems laikams suplėšė rutinėlius su skolų ir kaltinimų raštais, su gerų ir blogų darbų sąrašais, sudaužė puodynes su juodais nuodėmių ir baltais dorybių akmenukais, paleido vėjais plunksnas, kurias, sverdami sielas, ant vienos svarstyklių lėkštės dėdavo dar egiptietiško pomirtinio pasaulio teisėjai“ (p. 34). J. Ivanauskaitė parodo, koks senas yra tikėjimas baudžiančiu Dievu, kaip stipriai ši sąvoka yra įsiviečiusi kolektyvinėje pasąmonėje. Tačiau kartu ji teigia, jog visa tai jau seniai negalioja, kad niekas mūsų nebaudžia, o Dievas mus besąlygiškai myli: „Jėzus niekada nevengė prasikaltusiųjų, neteisiųjų, nuodėmingųjų draugijos“ (p. 34).

Taip pat ir skausmas, kančios šaltinis, jai nebeatrodo bausmė: „Galbūt apie Dievo bausmę lioviausiu galvoti tada, kai ėmiau patirti jo malonę. Skubu pridurti, kad ji iš esmės skiriasi nuo teisėjo, prokuroro ar pono daromų teisinių išlygų ar nuo prezidentės pasirašyto malonės prašymo nusikaltėliui. Julius Sasnauskas vienoje savo postilėje teigia: „Priimti tikrąjį, gyvąjį Dievo veidą –

¹¹ Vaida Spangelevičiūtė-Kneižienė, „Mano Dievas ne toks“, <http://www.artuma.lt/archyvas/rinkiniai/show/mano-dievas-ne-toks>

tai įsikibti vien į malonę, vien į skolos dovanojimą, o ne savo dorybes ar šventumą. Pasmerkti save silpnumui ir neturtui, nes gyvojo Dievo veidas niekada nesiliaus kvietęs apiplėšti save.“ Dievo malonę, iš pradžių tik kaip labai tolimą ir tykų garsą, ėmiau patirti tuomet, kai į mano gyvenimą atėjo skausmas. Stipresnis, stipresnis, stipresnis ir galų gale nebepakenčiamas fizinis skausmas“ (p. 35). Skausmas nebekelia didelio pasipiktinimo ir nevilties – jis atveria kelią į Dievo malonę. Tai ženklas, kvietimas giliau pasinerti į Dievą ir jį atrasti iš tikrųjų.

Tačiau iš pradžių skausmas buvo svetimas ir kankinantis, keliantis pyktį. Jį autorė aprašo taip: „Taip pradėjo suktis užkeiktas ratas, prakeiktas ratas, prie kurio, it prie kankinimų įnagio pririšta atriekėjų į dabartinę, mirtininkės, situaciją. Yra sakančiųjų, kad dėl klaidingos diagnozės negalima kaltinti gydytojų: kiekvienam kartais pasitaiko suklusti. Bet man tos klaidos kainavo keturis metus vis stiprėjančio skausmo ir kokius dešimt metų, kuriuos tikriausiai būčiau galėjusi dar gyventi, sarkomą diagnozavus laiku“ (p. 38). Jaučiamas gilus pyktis ir nuoskauda – skausmas atėmė daug akimirkų, kurios kitomis aplinkybėmis būtų praleistos gražiai ir maloniai. Visada susidūrę su iš pirmo žvilgsnio beprasmiškais dalykais manome, kad tą laiką būtume išnaudoję geriau. Kartais tai būna tiesa, tačiau didžiausia tikimybė, kad mes tiesiog būtume gyvenę kaip gyvenę, toliau darę tai, kas įprasta mūsų kasdienybei, ir nė nepakėlę akių. „Skausmas atsėlindavo naktį. Buvo punktualus, kaip koks iš geros šeimos kilęs meilužis. Nors gal ir klystu, nes su tokiu sadistišku punktualumu prisistato tik nelabos būtybės. Lygiai pirmą jis jau stovėdavo prie mano lovos. Jei šalia būtų buvusi varpinė, pirmas sopulio dūris būtų sutapęs su vieninteliu varpo dūžiu. Budėjimas tęsdavosi valandų valandas“ (p. 39). Tarp sergančiosios ir skausmo atsiranda ryšys, tarsi santykiai, kuriuos galima nuspėti, kurie rutuliojasi, skatina prierašumą ir tampa įprastu naujos kasdienybės elementu, tačiau jie nėra malonūs ir neatneša nieko gero. Šioje ligos stadijoje kančia dar neveda prie Dievo, minimas tik nelabasis, skausmas gretinamas su juo. Tokia kančia minima ir kitoje autorės knygoje „Tibeto mandala“: „Mano vakarietiškas protas audžia vis tanksnį ir tankesnį abejonių voratinklį. Prisimenu C. G. Jungą, priešingai nei Buda, netikėjusį galimybe rasti žmogiškosios kančios pabaigą ir tvirtinusį, kad visa mūsų būtis tėra viena kitą palaikančios priešybės, potvyniai ir atoslūgiai, džiaugsmas ir skausmas, diena ir naktis. Prisimenu japonų vienuolio, apdainuojančio Nušvitimą, eiles, kuriomis D. T. Suzuki's užbaigia vieną iš budizmui skirtų savo knygų, o praregėjusiojo giesmės paskutiniai žodžiai tokie: „Dabar, kai visas esu nužertas šviesos, jaučiuosi toks pats nelaimingas kaip prieš tai“. Argi šitai nėra pati gardžiausia duona abejonėms?¹²“. Dabar, lygiai kaip ir anksčiau, abejojama kančios prasme ir tikslingumu. Vėliau pastebima nauja skausmo apimtų naktų palydovė – nemiga. Nemigo naktimis, kuomet visi kasdieniniai reikalai ir mintys

¹² Jurga Ivanauskaitė, „Tibeto mandala“, 2004, Tyto alba, Vilnius, p. 469.

pasitraukia į šalį, žmogus yra užvaldomas įvairių apmąstymų, kurie gali nuvesti netikėtomis kryptimis. Viena jų – dievoieška. „Sykį prisiminiau Tėvo Stanislovo pasakymą, kad nemiga mums yra suteikta tam, kad turėtume laiko pasikalbėti su Viešpačiu“ (p. 39). Nemigos kankinama moteris mąstydavo daug, ir tikrai nemažai minčių netapo ir jau niekada netaps knygos puslapiais. Ir daug jų turėjo prasisukti, kol galiausiai buvo pasiektas dar vienas etapas – priartėjimas prie Dievo.

„O vieną naktį įvyko neįtikimas dalykas! Į mane prabilo pats Dievas. Jis bylojo bežode kalba, nes jo tariamų prasmų ir reikšmių nesutalpintų jokie žodžiai. Beribis Viešpats buvimas užpildė kambarį. Atrodė, tarsi būtų pasikeitusi oro ir visų daiktų atomų struktūra. Netrukus išnyko ir įprasta erdvė. Nors tas potyris ir sklidinas ypatingos didybės, bet sykiu – labai intymus: tarsi motina glaustų kūdikį, tarsi tėvas, kurio glėbio beveik nepatyrčiau, dabar skausme mane ramintų, tarsi visi kada nors buvę mylimieji panardintų į tokią švelniausių jausmų gelmę, kokios patys nė neįtarė ir niekada nesužinos savyje esant“ (p. 40). Šis potyris yra aprašomas visiškai kitaip nei kiti, jis išsiskiria savo unikalumu ir yra vienas iš kertinių pasakojimų „Viršvalandžiuose“, taip pat jame nelieta ironijos. Tai ne tik išskirtinė patirtis, tačiau ir tolesnę eigą bei autorės požiūrį keičiantis nutikimas. Po jo kalbama apie artimesnį, jaukesnį ir intymesnį ryšį su Dievu, kuris anksčiau buvo minimas tik kelis kartus. To jausmo, kuris apglėbė priartėjus prie Dievo, autorė neįstengia įvardinti, nors, tiesa, ir nebando: „Net jei paėmusi enciklopediją ar žodyną išvardyčiau visus įmanomus žavingiausius pavidalus, labiausiai ausį glostančius garsus, sodriausias spalvas, saldžiausius kvapus, nuostabiausius skonius, lytėjimo malonumą ir glosniausius prisilietimus, nepasakyčiau nieko apie Dievo priartėjimą, apie tai, kaip jautiesi, kai Jis tave Savyje skandina“ (p. 40). Šis pareiškimas įrodo tai, jog Dievas ir jo pasaulis yra nesuvokiamas iš dabartinės žmogaus perspektyvos, žmogaus jausmai ir žodžiai yra per skurdūs net palyginti ir apibūdinti bent dalelę dieviškumo. Ir jeigu pasiseka tai patirti šiame žemiškame gyvenime, žmogus yra neįgalus to patyrimo suprantamai perteikti kitiems, tai tegali likti jo paties prisiminimuose ir patirtyje. Ši patirtis visiškai pakeitė moters požiūrį į skausmą: „Pamažu skausmas iš kasnaktinės kankynės ėmė virsti Didžiąja paslaptimi ir Didžia malone. Jei ir bandžiau apie tai kam papasakoti, niekas nesuprato“ (p. 41). Pasikeitus požiūriui į skausmą ėmė keistis ir požiūris į ligą: „Na, o ginče, kas yra vėžys – Dievo bausmė ar Dievo malonė – dažniausiai užimu retas antrojo teiginio šalininkų gretas. Net tuomet, kai dėl ligos gyvenimas tampa beveik nepakenčiamas, nedarau fatališkos išvados, jog mane Viešpats baudžia, todėl ir kankina“ (p. 41). Įrodyti, jog liga ir skausmas yra malonė, labai sunku. Pasak jos, budistai greitą ir staigią gyvenimo pabaigą laiko nelaime, jie mirti ruošiasi nuo mažens ir tai laiko svarbiausiu gyvenimo įvykiu. Vienas iš svarbiausių dalykų, kuriuos suteikia suvokimas, kad netrukus mirsi, yra galimybė atsisveikinti. Ir tai visai ne testamentinio rašymo ar suradimo to, kas pasirūpins kate: „Atsisveikinimas – tai įsisąmoninimas, kad iš tikrųjų gyvenai, kad vis dar gyveni,

nes kartais net per aštuoniasdešimt metų tam pritrūksta laiko. Tai – kiekvienos akimirkos pajautimas, tarsi minutės būtų rožinio karoliukai, kuriuos čiuopi pirštais ir kartoji: *Ačiū už kiekvieną nuostabų mirksnį, kuris man skirtas*“ (p. 43). Atsisveikinimą galima interpretuoti kaip suvokimą, kas iš tikrųjų vyksta, ir begalinį dėkingumą už kiekvieną gyvenimo akimirką. Tai galimybė pagaliau save suvokti ne kaip praeities ar ateities, tačiau visa jungiančios dabarties dalį.

Tačiau nepaisant šio naujo suvokimo ir naujo požiūrio į esamą situaciją, išlieka daugybė abejonių, aplankančių nuovargio ir silpnumo valandomis: „Tačiau kad ir kiek save įtikinėčiau, jog vėžys yra Viešpaties man dovanota malonė, idant išvysčiau būties gelmių grožį, nuolat prisimenu kitą gerai žinomą teiginį: *Dievas apsaugojo žmogų, paslapyje palikdamas jo mirties valandą*. Nors vis dar nežinau tikslaus *savo laiko*, apie jį pagalvoju kaskart pažvelgusi į laikrodį. Turbūt kaip tik tai yra sunkiausia istorijoje, kurią dabar pasakoju. Ko gero, sergančius vėžiu galų gale pribaigia net ne pati liga, jie tiesiog pavargsta būti nuolatinėje akistatoje su mirtimi“ (p. 45). Nuolat laukiant mirties atsiranda ir nežinios baimė, o baimė vargina. Sunku būti visada ramiam, kai žinai, kad kurią nors iš artimiausių dienų skausmas tave pribais, ir tu nieko nepadarysi. Nors ir tikėjimas Dievu, malda ar paguoda atneša palengvėjimą, tačiau retkarčiais vis tiek baimė ir nerimas paima viršų. Ir tada žmogus pasiduoda jausmams ir leidžia sau bent dešimt minučių pykti, išsiverkti ir suabejoti tuo, kuo tiki ar bando tikėti. Vėžininkus pribaigia akistata su mirtimi – ji pati jau nuėjo gana ilgą ir varginantį kelią, ir jau pradeda matyti ją ir kitus ligonius vienijančius aspektus, atranda bendrumo jausmą, ima jaustis pavargusi nuo skausmo: „Jei tau prie pat ausies dieną naktį skambintų didžiulis varpas, galų gale apkurstum. Man taip nutiko su skausmu. Gyvenau nuolatiniam pavojui, kaip tik todėl negalėjau susigaudyti, kas ir kur dega. O liepsnočiau aš pati, kaip vienoje kadaise populiarioje, bet niūrokoje pankroko dainelėje: *The roof is on fire...*“ (p. 45). Artėjant žiemos šventėms, šventinis šurmulyš ir laukimas netenka prasmės, nes skausmas neleidžia tuo pasidžiaugti. „Visi tradiciniai linkėjimai – sveikatos, laimės, džiaugsmo – varo mane į neviltį. O ko aš pati sau palinkėčiau? Turbūt – įsiklausyti į save. Save išgirsti“ (p. 45). Susirgus į daug ką pradedama žiūrėti kitaip. Perkainojamos vertybės, daugiau mąstoma apie gyvenimą ir mirtį, pasikeičia dalis šalia esančių žmonių. Džiaugsmas ir laimė autorei teliko kalėdinės sąvokos. Dabar jai daug svarbiau suvokti ir atrasti tai, ko dar savo gyvenime nespėjo. Įsiklausyti į save – tai vienas iš patarimų, kurį duoda tėvai savo vaikams, kai šie klausia, ką veikti pabaigus mokyklą, psichologai siūlo gyvenimu nusivylusiems pacientams ir žurnalai stambiomis antraštėmis šaukia savo skaitytojus. Tačiau tik nedaugelis iš tikrųjų įsiklauso į save. Daugybė žmonių tik vakarais, savaitgaliais ar kitomis retomis akimirkomis veikia tai, ko jie nori. Dažnai pirmenybė teikiama nemėgstamam darbui, varginantiems santykiams, daugybei pareigų ir kitų darbų, po kurių jau nė jėgų nėra jokiam įsiklausymui ir apmąstymams. Todėl autorė, suvokdama, kad liga ją ištraukė iš viso to privalomų darbų rato, bent

dabar stengiasi išnaudoti tai, kas dar liko, ir atrasti tikrąją save, kuri dažnai lieka užmiršta ir neišklausyta. „Tapiau angelus, dvylikos sparnuotų būtybių ciklą, o po jų kojomis spurdėjo mažytė, nuožmiai kankinama raudonplaukė moterytė. Mano nykštukinį *alter ego* draskė tigras, jis degė inkvizicijos lauže ir, apakaišytas baltomis gėlėmis, gulėjo karste. Tačiau buvau ne tik kurčia vidinio balso riksmui, bet ir visiškai akla sąmonės siunčiamiems signalams. Pašėlusiai skubėjau gyventi, todėl neturėjau laiko jokiems įsiklausymams, įsižiūrėjimams, ar stabtelėjimams“ (p. 46). Gyvendami lengvai įsitraukiame į buitį, mus užvaldo tai kasdienybė, tai malonumų troškimas ir vaikymasis, tai rutina. Daugybė pašalinių dirgiklių mus lengvai atitraukia nuo savo minčių, tikėjimo, Dievo. Ir tik užklupusi bėda priverčia staiga susimąstyti ir prisiminti Dievą, maldą, susimąstyti apie tai, kas jau seniai buvo nebeprisimenama. Taip pat įsisukę į šį ratą nebepastebime įspėjimų, kurių paisydami nebūtume atsidūrę tokioje situacijoje, iš kurios išsikapstyti jau kartais prireikia ir aplinkinių pagalbos. „Taigi negaliu sakyti, kad nelaimės buvau užklupta iš pasalų, nė karto neperspėta. Perspėjimų buvo aibė. Galų gale vienas simbolis pasirodė stipresnis už kitus. Jis turėjo ir realią išraišką. Tai buvo kelionė į Jeruzalę. Neįvykusi kelionė į Jeruzalę“ (p. 46). Kai įvykus nelaimei atidžiai apmąstomas pralėkęs gyvenimas, staiga suvokiama, kad buvo ir įspėjimų, ir ženklų. Kad tai nėra visiškai atsitiktinumas, dėl kurio dar galima ir kažką apkaltinti. Galima, bet tik save patį, nes nebuvo įsiklausoma į save, neanalizuojama, tik gyvenama taip, tarsi niekas neturėtų priežasčių ir pasekmių, įvykiai būtų tik atsitiktinumų vartinė.

Apsipratus su esama situacija, atsiranda dar viena liga – inkstų nepakankamumas: „Esu ridenimosi į bedugnę naujokė, todėl man atrodo, kad po pirmojo baisaus kryčio turėčiau gauti nors truputėlį laiko giliau įkvėpti oro, išsilaižyti žaizdas, susirinkti išbyrėjusius dantis ir kaulelius. Tačiau gydytojas Laimonas praneša, kad, be visų kitų bėdų, man dar yra ir inkstų nepakankamumas“ (p. 48). Tie apmąstymai ir bandymas į kančią pažvelgti giliau, artyn prisišaukti Dievą buvo veiksmingi, tačiau tik tuomet, kai viskas buvo aprimę. Kai vėl staiga pasimatė sveikatos pablogėjimas ir bloga žinia (inkstų nepakankamumas), visas ramumas ir nuolankumas, kančios idealizavimas staiga nublanko ir vėl pasireiškė įsiūtis ir nusivylimas esama situacija. „Nebesuvaldau įsiūčio. Keikiuosi kaip padugnė. Pirmą kartą gyvenime patiriu, kaip nežmoniškai sunku bartis su Dievu, kaip beviltiška Jam grūmoti – „Aš Tavęs nekenčiu!““ (p. 49). Ir tikrai tai pasirodo netikslinga ir beprasmiška – seselė sumaišė tyrimo rezultatus, inkstai sveiki. „Dėkoju Viešpačiui ir man labai gėda, kad dėl niekų burnojau prieš Dangų, nors kiti žmonės nuolankiai ištveria pačius siaubingiausius dalykus, negandas, Dievo rykštes“ (p. 49). Ankstesni šiurkštūs ir ironiški pasisakymai būdavo gan įprastas reiškinys, tačiau dabar juntamas noras nesipykti su Dievu, jo atsiprašoma, suvokiama, kad mažytis išbandymas nebuvo išlaikytas – dėl netikros diagnozės Dievas sulaukė ne nuolankumo, o kaltinimų. Šį tikėjimo svyravimą gali paaiškinti „Tibeto mandala“. Čia

rašoma: „Man tiesiog stinga tikėjimo. Nenoriu nieko įžeisti, bet mums visiems, XX a. pabaigos Vakarų žmonėms, stinga tikėjimo.¹³“

Po diagnozės paskelbimo praėjus metams pagaliau pripažįstama sau, jog gyvenimas tikrai pasikeitė: „Tačiau dabar man reikia mokytis naujų gyvenimo taisyklių, kitokio požiūrio į save pačią ir į šalia manęs esančius. Kai sunkiai susergi, viskas apsiverčia“ (p. 51). Imama ne taip aršiai ir drastiškai reaguoti į naujas su liga susijusias situacijas, tačiau prieš patį artėjančios mirties faktą maištaujama kaip iki šiol. Maištas taip pat yra bruožas, kuris J. Ivanauskaitę žavi ir kituose žmonėse. Vienas jų – vienuolė Nijolė Sadūnaitė, kuri pralinksmina ir padrąsina J. Ivanauskaitę, ir kartu ją žavi: „Man svarbiausias Nijolės maištas prieš kasdienio gyvenimo drungnumą, prieš prėskus žmonių santykius, kurie varva iš širdies į širdį tarsi išrūgos pro susiraukšlėjusią marlę, maištas prieš bespalvę drebutieną, kurią daugelis vadina tikėjimu, prieš neviltį, prieš nemeilę“ (p. 51). Kai jau pačiai maištauti darosi vis sunkiau, tuomet norisi būti su žmonėmis, kurių maišto dvasia dar neapleidžia. Tai viena iš savęs drąsinimo ir paguodos formų – susirasti ką nors artima kituose. Tačiau ne visi pažįstami ir draugai tokie narsūs – štai Tomas, vienas pažįstamas kaimynas, sėdintis invalido vežimėlyje, taigi, puikiai nusimanantis sunkiuose gyvenimo tarpsniuose, išklauses ilgą Jurgos monologą apie kovą, siūlo jai pasiduoti: „Tomas viską išklauso, bet, užuot trimitais ir būgnais palaikęs manąjį pasiryžimą, ramiai atsako, kad kartais reikia mokėti pasiduoti, nesipriešinti, paklusti leisti pasroviui, atsiduoti Dangui...“ (p. 52). Pakalbėjusi su pranciškonu Juliumi Sasnausku, ji dar kartą išgirsta šį pasiūlymą: „Jau antrą kartą sulaukiu atsakymo, į kurį vis dar nenoriu įsiklausyti: nereikia bijoti pralaimėjimo. Pasipučiu, o Julius staiga priduria, kad visa Kristaus žemiškoji kelionė – tai pralaimėjimo istorija. Nelygu kaip pažiūrėsi“ (p. 53). Atviri pokalbiai su pažįstamais ir nepažįstamais žmonėmis pateikia atsakymą, su kuriuo sunku susitaikyti. Vis dar iš paskutiniųjų stengiamasi maištauti, tačiau šis atsakymas jau leido suprasti, kur yra teisinga kryptis. „Aš irgi traukiu šias nykias giesmes, slapčia vildamasi, kad piktžodžiauju, taigi, kaip visada esu maištininkė, tačiau kartu jaučiu ir aitrų nuovylį, nes suvokių, kad vienas iš pačių širdies gelmių sukalbėtas „Tėve mūsų“ būtų daug didesnė vidinė revoliucija už kaprizingus ar intelektualius sielos bruzdesius“ (p. 53). Šis pasakymas yra tarsi prisipažinimas klydus. O kartu pripažinimas, kad klaidos nėra neištaisomos, kaip atrodė anksčiau: „Kiek save pamenu, buvau tvirtai įsikibusi nuodėmių neatleidimo idėjos“ (p. 54). Tai apibūdina ne tik jos ankstesnį požiūrį, bet ir parodo, kad dabar jau galvojama visiškai kitaip. Tai išduoda ir pareiškimas apie nuodėmes: „Dabar, užuot skrupulingai vardijusi begalinį savo neišperkamų nuodėmių sąrašą, pasakau tik vieną žodį: PUIKYBĖ“ (p. 54). Ta pati nuodėmė, tik kitaip įvardyta, aprašyta ir „Tibeto mandaloje“, taigi

¹³ Jurga Ivanauskaitė, „Tibeto mandala“, 2004, Tyto alba, Vilnius, p. 630

tai gana ilgą laiką buvusi opi problema: „Dar viena *ego* diktuojama klaida, kurią nurodo ir krikščionys, ir budistai Mokytojai, yra saviapgaulė, troškimas atrodyti geriasniam, pamaldesniam, šventesniam, nei esi ar įstengi iš tikrųjų būti, nenoras ir nesugebėjimas tapti atviram sau pačiam¹⁴“. Tai iš esmės ta pati nuodėmė, tik po ilgo laiko įvardinta tiesiai. Po ilgo maištavimo ir neigimo, pirmasis žingsnis link susitaikymo su savimi ir Dievu pagaliau atliktas – pripažįstama klydus.

Eseistė, filosofė, literatūros kritikė Jūratė Baranova iš šalies žvelgia į Jurgos Ivanauskatės dievoiešką: „Jurgos sakralumo ilgesys buvo ekumeninis iš esmės – siekiantis išvelgti amžinybę anapus konfesijos slenksčio. Jurgos šeima kilusi iš reformatų – vienas jos prosenelių buvęs evangelikų reformatų kunigas Biržų krašte. Rašytoja dar Sąjūdžio metais pasikrikštijo katalikų bažnyčioje. Ją pakrikštijo Monsinjoras Vasiliauskas. Po krikšto ji apsilankė Paberžės bažnyčioje, bendravo su Tėvu Stanislovu. Skaitė Bibliją, romane „Ragana ir lietūs“ ją persako ir cituoja, savaip seka jos personažų pėdsakais. Kita vertus, ji skaitė ir Koraną, kabalistikos pradmenis, budistinius tekstus. Jos ekumeninį šventybės, kaip vienovės, ilgesį liudija ir jos jau prieš mirtį sapnuotas sapnas. Veiksmas vyksta cerkvėje, kažkur Rusijoje, galbūt Maskvoje: „Ten – tik vienuoliai. Vieni atsirado kaip pranciškonai, kiti – kaip stačiatikiai. Treti – kaip budistai. Prietema, kvepia lydytu sviestu, kaip Džoklange. Išgirstu šalimais šnekant lietuviškai.“ Trečia vertus, Jurgos šventybės ilgesys visą laiką svyravo tarp dviejų prieštaravimų: tarp labai stipraus tikėjimo ilgesio ir proto keliamo maišto bei skepsio. Viena interviu Jurga sako: „po pirmų kelionių į Tibetą buvau labai kategoriškai nusiteikusi prieš krikščionybę, ypač prieš katalikybę. Labai aršiai ginčydavausi, šokdavau prieš, bet kuo labiau įsigilindavau į religijas, tuo artimesnės jos tapdavo – ir krikščionybė, ir katalikybė, ir judaizmas, ir islamas. Tiesiog pradėdi matyti, kad povandeninė srovė – esmė visur ta pati – Absoliutas (iš kur atėjome ir kur sugrįšime) yra vienas“¹⁵. Taigi, „Viršvalandžiuose“ atsiskleidžia ne tik maištas, bet ir tam tikras Absoliutaus Dievo radimas – po visų kelionių ir tikresnio už esamą ar ką tik surastą Dievą ieškojimo pripažįstama sau, kad nesvarbu, ar tai krikščionybė, ar budizmas – visur yra tas pats Dievas, tik įsivaizduojamas kiek kitaip nei kitose religijose. Ir nebekreipiamas dėmesys į tai, kieno tai Dievas – J. Ivanauskaitei tai tampa jos Dievu, o kitos detalės praranda svarbą.

¹⁴ Jurga Ivanauskaitė, „Tibeto mandala“, 2004, Tyto alba, Vilnius, p. 631

¹⁵ Gediminas Kajėnas, „Jūratė Baranova. Bandydas įminti Jurgos mįslę“, <http://8diena.lt/2017/02/17/jurate-baranova-iminti-jurgos-misle/>

IV. Susitaikymas

„Sustojimas po beprotiško skubėjimo. Prieš tai – skubėjimas, nesuvokta pabaigos nuojauta, pasąmonės signalai, į kuriuos nebuvo nei įsiklausyta, nei reaguota. Pabaigos žodis, atsisveikinimo laiškas sau pačiai, sudedant visus taškus ant *i*. Bėgimas, paskui save užtrenkiant duris, bet žinant, kad tas, kuris vejasi, stipresnis už persekiotojų minią, galingesnis nei vanduo ar ugnis. Galiausiai – aklavietė. Nebepakenčiamas fizinis skausmas. Nebepakeliamas nuovargis. Minčių ir jausmų vakuumas“ (p. 71), – taip ateina susitaikymas. Tai sustojimas ir apsidairymas, suvokimas, kad bėgai ir niekur nenubėgai. Kad negali pabėgti nuo savęs. Į šią būseną J. Ivanauskaitę atveda savo puikybės ir tuščio bėgimo pripažinimas. Ir tai pripažinus nieko blogo nenutinka, todėl užvaldo jausmai: „Virš Vilniaus teka milžiniška raudona saulė. Galvoje sukasi ir sukasi įkyri mintis, kad nežinia, ar ši kartą gyva namo sugrįšiu. Tačiau purpuriniai, iš gigantiško šviesulio trykštantys protuberantai ugnimi primena glėbį, amžiams priėmusį mane, Dukterį palaidūnę. Apsiverkiu“ (p. 56).

Jausmų antplūdžiui atslūgus pirmą kartą po ilgo laiko ateina palengvėjimas. Jis išsiveržia juoko pavidalu: „Viskas, kas tik prie manęs prisiliečia, tampa juoku. Juokiuosi, juokiuosi, juokiuosi. Gal taip mano išmintingasis organizmas gamina endorfiną, laimės hormoną, kuris žudo vėžines ląsteles“ (p. 58). Juokas tampa vienu svarbiausių elementų kovoje su liga. Audronė Urbonaitė, straipsnyje „Mus jungė ledinis juokas. Jurgai Ivanauskaitei atminti“ prisimindama vieną pokalbį su Jurga, cituoja jos pasakojimą apie juoką: „Man vėžys. Jie sako, kad paskutinė stadija! Ar žinai, ką jie man patarė Onkologijos institute?! Kad aš liaučiaus šmaikštauti ir šypsotis, nes padėtis pernelyg rimta. Jie man net nepaliko galimybės nuo situacijos gintis juoku! Atrodo, jiems būtų labiau patikę, jei, išgirdusi diagnozę, būčiau griuvus ant kilimo, voliočiaus rėkdama, raudodama ir iš nevilties raudamasi plaukus. Jie man pasirodė tarsi inkvizitoriai, kurie skelbia nuosprendį, bet ne kaip gydytojai, kurie net kritiškiausioje situacijoje privalėtų suteikti žmogui viltį.¹⁶“ J. Ivanauskaitė šį kritinį momentą pasakoja ir kitiems, nes juokas yra tai, kas ją palaiko, ir tai vienas iš svarbiausių akcentų išlaikant optimizmą ir viltį. Gydytojų reakcija nuvilia, tai tarsi nesusipratimas – kaip galima skatinti žmogų mesti tai, kas jį palaiko? Juoką prisimena ir sesuo Radvilė Racėnaitė: „Kažkaip buvo keista, kad tokiu sunkiu momentu, kai Jurga gydėsi Švedijoje, ir vėliau, kai ją slaugiau namuose,

¹⁶ Audronė Urbonaitė, „Mus jungė ledinis juokas. Jurgai Ivanauskaitei atminti“, <https://zmones.lrytas.lt/veidai-ir-vardai/2016/11/14/news/mus-junge-ledinis-juokas-jurgai-ivanauskaitei-atminti-795932/>

mokėjome džiaugtis kiekviena kartu praleista diena. Tos dienos buvo užpildytos tikėjimu ir viltimi. Niekada gyvenime tiek daug nesijuokėme, kaip tomis sunkiomis valandomis¹⁷“.

Juokas praeina, tačiau ir vėl mintis užkariavęs vėžys dabar nekelia tokių audringų reakcijų, viskas jau pažįstama ir nėra netikėta: „Nors ir labai tyliai, manyje karaliauja vėžys. Jis atspindi kiekvienoje snaigėje ir įsiskverbia į visus saulės spindulius. Mudvi su seserimi apsimetame, kad to nematome. Turime svarbesnių problemų“ (p. 59). Vargu, ar sergančiajam gali būti didesnių problemų už tokią ligą. Ypač, kai jau negali paeiti ir tenka pratintis prie vežimėlio ir nuolatinės pagalbos. Kartais vėžys vis dar atrodo išgalvotas, todėl tomis akimirkomis lengva viską numesti į šalį ir bent sekunde apsimesti, kad viskas gerai: „Aš dar nežinau, kokią aukso vertę įgyja mirtininko laikas, kai gyvenimas tiesiai ir aiškiai it vėtrungė pasisuka į mirties pusę. Man vis dar atrodo, kad jo turiu aibes, viską aplinkui gaubia rožinė pagijimo idėja“ (p. 59) – taip rašytoja apibūdina laiką, praleistą vienoje Švedijos ligoninių. Pagijimo idėją ji vadina rožine, nes iš tos pozicijos, iš kurios ji rašė šiuos užrašus, tas praėjęs laikas atrodė idealizuotas ir šiek tiek atitrūkstantis nuo realybės. Mirtinos ligos realybės.

Mirtis imama suvokti kaip vis labiau artėjanti, tačiau nebaisi: „Aš nebijau mirties. Aš su ja nebekoketuoju, nebeflirtuoju, nebežaidžiu ir prieš ją nebeapsimetinėju drąsuole. Bet aš tvirtai žinau, kad MIRTIES NĖRA“ (p. 73). Panašu, kad mirtis vėl tampa iliuzija, tik šįkart kitaip. Ji nėra nuneigiama, nėra atidėliojama. Tiesiog ji pradeda vertinti ne kaip baimės objektas, o kaip perėjimas į kitą būvį: „Tačiau aš jau dabar labai tvirtai žinau, kad prisikelsiu, kad visiems laikams Jame ištirpsiu, kaip kad dabar ištirpstu tik akimirkomis, nes visai susilieti su Dievu man trukdo kūnas“ (p. 73). Mirties baimės nebėra, susitaikymas įvyko. Tačiau požiūris į laukiančią mirtį ir nueitą sunkų kelią dar tikrai neprimena budistų vienuolių, tačiau jau nebedvelkia maištu ir ironija: „Juodosiomis valandomis kartais apima ir visiška neviltis. Kančia atrodo absoliučiai beprasmė ir tiek, kiek atseikėta man, jos tikrai per daug vienam asmeniui. <...> Ateities prognozės visiškai neaiškios, nors po tokių kruvinų, skausmingų, žūtbūtnių žygdarbių žūti Karo pabaigoje – visai beprasmiška. Bet tikriausiai kaip tik taip ir bus“ (p. 73). Nustojama baidytis ir beprasmybės. Nors ir sunkiai, bet susitaikoma net su beprasmiškos pabaigos tikimybe.

Viskas keičiasi į gerąją pusę. Tačiau gerąją ne išoriškai, o viduje. Pagrindiniu uždaviniu tampa įrodymas sau, jog jos situacija yra malonė ir gėris lyginant su blogiausiu galimu variantu. Dienoraštyje ji rašo: „Ši palaiminga pilnatvė, kurioje esu dabar, negali kilti iš manęs pačios, o tik iš Dievo. Ir net juodžiausio sielvarto valandos labiau primena begalinį žvaigždėtos nakties dangų nei

¹⁷ Nijolė Storyk, „Jurga mokė džiaugtis likimu, <https://www.delfi.lt/veidai/kultura/jurga-moke-dziaugtis-likimu.d?id=16013452>

tą neviltį, kurią patirdavau anksčiau, kurion buvau įgrūdama ir užrišama it skandinti nešama katė maiše“ (p. 75).

Vis daugiau dėmesio vėl skiriama kančiai. Tik dabar jau kančia matoma visiškai kitoje šviesoje. Ji tampa keliu link Dievo. „Fizinė kančia ir fizinis skausmas kažkokiu mistiniu, metafiziniu būdu pramina, praskiria, prakerta it miške, lyg kalnuose išsprogdina Kelią į Tikrąjį Džiaugsmą. Labai keista“ (p. 74). „Kūno kančia tarsi peilis bakstelėjo į juodą nežinojimo, nesuvokimo, nevilties uždangą ir staiga įsiveržė švytintis Dieviško džiaugsmo spindulys. Kas dieną aš didinu tą skylę, plyšį, prorėžą ir matau vis daugiau giedro dangaus, vis daugiau šviesos, vis daugiau Jo“ (p. 74). Kančios J. Ivanauskaitės gyvenime, ypač paskutiniaisiais metais, buvo tikrai daug. Tačiau ji sugebėjo į tai pažvelgti kaip į Dievo malonę. Tai gana netikėtas posūkis, rodantis tikėjimą ir pasitikėjimą Dievu. Įdomu tai, kad tikėjimas dabar atrodo visiškai kitaip nei anksčiau „Tibeto mandaloje“, kur ši patirtis buvo suvokiama kaip tuštuma: „Prireikia daug laiko, kol suvoki, kad tikėjimas yra veikiau neturėjimas ar vidinė tuštuma, absoliuti tylą, nei turėjimas ar kokia nors konkreti, „apčiuopiama“ dvasinė savybė, į ausį nuolatos bylojantis anapusinis balsas, tai ne tvirtas pagrindas po kojomis, o nuolatinis kybojimas.¹⁸“ Dabar tikėjimas tapo daug labiau užpildantis.

Savo paskutinius metus, nugyventus po vėžio diagnozės paskelbimo, ji vadina viršvalandžiais: „Aš gyvenu viršvalandžius, ir jie kupini ne tik siaubo (gyvuliškos baimės, švento virpulio), bet ir neapsakomo grožio. „Viršvalandžiai. Jau gyvenu viršvalandžius“, – vėl labai aiškiai suvokiau 2006-ųjų Velykų sekmadienio rytą, akmeningai ir įšalusiai Švedijos žemei nė už ką neatsiduodant vėsiam, lėtapėdžiam pavasariui. Pro langą žiūrėjau, kaip po kiemą maklinėja keista, turbūt paliegusi stirna, ir galvojau, kad tik ji nekristų negyva prie visad alkanomis zylėmis, raudongurklėmis ir kikiliais aplipusios paukščių lesyklos. Tai sukeltų papildomų rūpesčių šių svetingų namų šeiminkams, nepabūgusiems įsileisti manęs kaip kometos su pragaištinga bėdų ir ligų uodega. Bet svarbiausia – tai būtų blogas Ženklas. Ženkla... Prisikėlimo simbolika virsta kūnu ir krauju... Gyvenimas po gyvenimo. Ar gali žmogus iš esmės pasikeisti?“ (p. 114).

Viršvalandžiai – papildomai suteiktas gyvenimo laikas, rašytojos skaičiuotas nuo žinios apie vėžį iki mirties, kurios nežinia kada laukti. Tai sutaurintos kančios metai. Skausmo metai, kurie J. Ivanauskaitei virto trumpiausiu keliu į Dievą.

¹⁸ Jurga Ivanauskaitė, „Tibeto mandala“, 2004, Tyto alba, Vilnius, p. 630

V. Šeimos, aplinkinių ir draugų reikšmė vidinei kovai

Susidūrus su gyvenimo sunkumais ir vidinėmis kovomis, žmogus kartais pasijaučia vienišas ir niekieno nesuprastas. Jis dažnai atsiriboja nuo kitų ir stengiasi viską išgyventi ir susitvarkyti pats, atsisako aplinkinių pagalbos, nustoja bendrauti. Kiti priešingai – stengiasi kuo daugiau būti su aplinkiniais, kad galėtų užsimiršti arba atvirai išsipasakoti, ir dėl to jiems palengvėja. Tai dažnai priklauso ir nuo paties žmogaus charakterio, įpročių, norų, ir nuo aplinkinių – ar jie supratingi, ar yra artimi, ar jie moka išklaudyti, užjausti, padėti, ar tik moralizuoja ir nė nemato tikrosios situacijos. Jurga Ivanauskaitė „Viršvalandžiuose“ taip pat aprašo keletą žmonių, kurie buvo svarbūs kelyje į suvokimą bei kovojant ir susitaikant su liga. Apie daugelį jų autorė kalba kaip apie asmeninius atradimus, kurie suteikė vilties, paramos, pagalbos, gyvenimo pamokų. Ji teigia: „Mano gyvenime atsiranda naujų žmonių arba priartėja tie, kuriais visada žavėjauisi, bet nedrįsau prisiartinti, nes pati labai nemėgstu, kai kas jėga ar švelniu spaudimu braunasi į mano asmeninę erdvę. Tačiau dabar man reikia mokytis naujų gyvenimo taisyklių, kitokio požiūrio į save pačią ir į šalia manęs esančius. Kai sunkiai susergi, visas apsverčia“ (p. 51). Šie žodžiai tapo atspirtimi ir požiūrio kampu bendraujant su žmonėmis ir juos aprašant „Viršvalandžiuose“.

Daugeliui pats svarbiausias žmogus yra mama. Į ją kreipiamasi, kai norima sulaukti patarimo, paguodos, paramos, kartais tiesiog išsikalbėti. Jurgos Ivanauskaitės mama Ingrida Korsakaitė jau po J. Ivanauskaitės mirties viename interviu apie santykius su dukra sakė: „Man ji visada buvo geriausia draugė, norėjau su ja dalytis visais savo išgyvenimais¹⁹“. Apie artimus, šiltus J. Ivanauskaitės santykius su šeima galima numanyti ir iš kito I. Korsakaitės pasisakymo: „Ji labai mėgdavo ką nors dovanoti – ar gėlių, ar kokį pačios sukurtą daikčiuką. Norėjo rodyti žmonėms dėmesį, gerumą. Mūsų šeimoje taip priimta. Kai Jurga buvo maža, seneliams vis sugalvodavo ką nors nupiešti, sukurti. Per Velykas, Kalėdas visų laukdavo ypatingos dovanos. Prieš paskutinius savo Naujuosius metus irgi stengėsi draugams ką nors palikti atminimui²⁰“. Taigi, galima numanyti, kad su mama rašytojos santykiai buvo neblogi nuo pat vaikystės. Tačiau kyla klausimas, kodėl tokiu atveju „Viršvalandžiuose“ visiškai nėra motinos paveikslo? Juk emociškai sunkią valandą būtų galima remtis būtent į ją, juolab kad santykiai buvo gana geri. I. Korsakaitė yra „Viršvalandžių“ sudarytoja. Galbūt tai ir lėmė, jog knygoje nebeliko užuominų apie motiną? Liko tik gana simboliškas gestas – motinos rašyta knygos pratarmė. Kaip kiekvieno žmogaus gyvenimas prasideda nuo motinos ir dėl motinos, taip ir „Viršvalandžiai“ prasideda motinos žodžiais, o tik

¹⁹ Snieguolė Dovidavičienė, „Ingrida Korsakaitė: „Jurgai dausose ramu““,

<https://gyvbudas.lrytas.lt/seima/2008/10/28/news/ingrida-korsakaite-jurgai-dausose-ramu-nuotraukos--4610357/>

²⁰ Ten pat

vėliau seka dukters rankraštis. Ingrida Korsakaitė, paklausta apie dukros paskutinę knygą, kalba iš šono, tarsi atsiradus distancijai, objektyviai vertina ir pateikia faktus. „„Viršvalandžiai“ pradėti rašyti, kai Jurga sužinojo diagnozę. Kai kas sako, kad Jurga Nacionalinę premiją gavo, nes sirgo tokia liga... kaip ligos pašalpą. Taip nebuvo. Jurga iš ryto sužinojo, kad jai paskirta Nacionalinė premija, o po kelių valandų diagnozę – ketvirtos stadijos sarkoma. Labai retos formos. Ji pradėjo rašyti ir svarstyti: kas bus, kai jos nebus. Pradėjo skaityti filosofinę literatūrą, išreikšti savo santykį su gyvenimu. Švedijoje ją kelis kartus operavo, bandė gelbėti. Ji ir ten rašė. Liko apmatai. Ėmiausi viską susisteminti. „Viršvalandžiai“ išėjo po jos mirties. Knyga turėjo didelį rezonansą ypač tarp sergančių, ar turinčių panašių problemų. Jurga knygos pradžioje tarsi pagrūmoja esantiems aukštybėse, kad taip nežaidžiama, o vėliau ateina supratimas, kad reikės gyventi, nesvarbu, kiek gyvenimo skirta.²¹“ Motina apibendrina, išsako pagrindinę knygos mintį ir nutildo dalį abejojančių Jurgos Ivanauskaitės knygos tikslu – ne, ji nenorėjo sukelti ažiotažo, ji norėjo suvokti, kas vyksta ir kas yra ji pati. Taigi, motina kalba apie Jurgos Ivanauskaitės knygą, tačiau savo knygoje J. Ivanauskaitė apie motiną nekalba.

Nors knygoje mamos nėra, tačiau yra gana ryškus sesers Radvilės Racėnaitės paveikslas. Sesuo pirmą kartą „Viršvalandžiuose“ paminima aprašant J. Ivanauskaitės kelionę į Švediją, kur ši tikisi būti išgydyta. Sesuo į pasakojimą įveda gana paprastai, be didesnių išvedžiojimų: „Mane lydi sesuo Radvilė, tibetietišku piligrimysčių bendražygė. Ribinėse situacijose mudviejų ginklas būdavo juodasis humoras“ (p. 56). Pirmiausia lakoniškame pristatyme akcentuojama tai, kad kartu su seserimi jau yra nueitas ilgas kelias, kartu keliauta į Tibetą. Taigi, tai yra tas žmogus, kuriuo iš tikrųjų pasitikima, kurio kaip ir nereikia plačiau pristatinėti. Taip pat atpažįstamos ir tiesiai įvardijamos ribinės situacijos ir primenama, jog tokiais atvejais buvo (ir yra) naudojamas juodasis humoras. Tai tarsi šeimos bruožas – abi seserys jį mėgsta ir jo nevengia, net atvirkščiai, pasikliauja juo norėdamos palengvinti situaciją. „Lėktuve pašėlusiai šalta, tad prunkšdamos bandome įsivaizduoti, kad patekome į siaubo trilerį, kai lineris nukrenta kažkur Anduose, o gyvi likę keleiviai tuoj ims valgyti vienas kitą“ (p. 56). Kelionės metu juokaujama, tačiau šis juokas linksmas tik neįsigilinus: sveikieji greičiausiai žus, o sergantys mirtina liga – išgyvens. Taip kartu ir ironizuojamas likimas. Abi seserys stengiasi išlikti linksmos kuo ilgiau, taip palaikydamos viena kitą. J. Ivanauskaitė rašo: „Vaizdai, įspūdžiai ir įvykiai pro mane prasisunkia lyg pro prakiurusį sietą, nelieta nei nuosėdų, nei menkiausių dienos putų, nei tirščių po sunkių nakties sapnų. Tačiau viskas, kas tik prie manęs prisiliečia, tampa juoku. Juokiuosi, juokiuosi, juokiuosi. Gal taip mano išmintingasis organizmas gaminasi endorfiną, laimės hormoną, kuris žudo vėžines ląsteles. Pašėlusi

²¹ Svajūnas Sabaliauskas, „Jurga Ivanauskaitė – nesudievinata, bet mylima“, http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/portretai/jurga_ivanauskaite__nesudievinata_bet_mylima/

juoko žuvelė nepailsdama spurda ir Radvilėje. Santūriesiems švedams mudvi tikriausiai atrodome kaip ateivės iš kitos – Chichichi – planetos“ (p. 57). Kalbėdama apie seserį, rašytoja labai šviesiai, linksmi vaizduoja jų bendravimą, jos abi tarsi vienas vienetą, nematoma siena atsitvėręs nuo kitų. Jos abi viena kitą supranta, užjaučia, pasitiki. Juntamas stiprus seserų tarpusavio ryšys. Švedijoje R. Racėnaitė ilgainiui tampa tarpininke tarp J. Ivanauskaitės ir likusiųjų Lietuvoje, kurie „Viršvalandžiuose“ vadinami palaikymo komanda. Ji rašo laiškus apie tai, kaip joms abiems sekasi, kokia sesers būklė, smulkiai aprašinėja švediškos ligoninės privalumus ir tai, kas ją stebina, ką pavyksta nuveikti su seserimi. Tiksliai neįvardijama, kam tie laišškai adresuoti – galbūt draugams, galbūt ir knygoje neminimai motinai... J. Ivanauskaitė buvimą su seserimi aprašo labai šiltai, lygiai taip pat savo laiškuose į Lietuvą rašo ir R. Racėnaitė: „<...> mums tai atrodo gana rizikinga, bet vis tiek išriedam į didįjį sesių nevidonių žygį“ (p. 79). Abi seserys tarsi sudariusios komandą ir vieningai žengia koja kojon. Jų abiejų požiūris į esamą situaciją gana panašus, todėl sesers laišškai „Viršvalandžiuose“ užpildo trūkstamas pasakojimo vietas ir pratęsia pasakojimą tarsi visas būtų rašyta to paties žmogaus.

Kitas Jurgai Ivanauskaitei svarbus žmogus – švedų gydytojas Pelle Gustafsonas. Jis yra vienas tų žmonių, kurie labiausiai palaiko rašytoją ir suteikia jai vilties daugiau nei bet kas kitas. Pelle vardas knygoje skamba gana dažnai. Patį pirmąjį kartą šis gydytojas pavadinamas Paskutiniu Šansu, visos viltys dedamos į jį: „Kai valandos rėplioja vėžlio greičiu, imu nervintis, kad liga turi pernelyg daug laiko mane būti ir aš nespėsiu pasinaudoti likimo man suteiktu Paskutiniu Šansu. Tas šansas yra švedas gydytojas Pelle. Prisimenu Bille Augusto filmą „Pelle Užkariautojas“. Jei jau Užkariautojas, tai ir Nugalėtojas“ (p. 30). Su gydytoju rašytoja dar nebuvo susipažinusi gyvai, tačiau iš karto į jį sudėjo daugybę vilčių, iliuzijų, savo vaizduotėje jį pavertė riteriu, galinčiu nukauti slibiną – ją kamuojančią ligą. Tačiau pirmas jų susitikimas J. Ivanauskaitei tik atvykus į Lundo ligoninę buvo ne visai toks, kokio tikėtasi. „Pelle, kuris nuo šiol bus pagrindinis istorijos apie nuotykius Lunde herojus, irgi mane pasitinka apsikarstęs įvairaus kalibro kaukėmis, antveidžiais, respiratoriais, užsijuosęs šnarandį žalsvą prijuostę, susisukęs į jūros bangos melsvumo chalatą, pirštintus delnus įbrukęs į ryškiai geltonus antrankovius. Net jo akis dengia akiniai siaurais paausiuotais rėmeliais, tačiau žvalus ir šiltas žvilgsnis šypsosi“ (p. 59) – iš pradžių labai smulkiai aprašoma Pelle išvaizda, fiksuojama kiekviena detalė, smulkmena, spalva. Akivaizdu, kad visos šios detalės autorei reikšmingos, nes įprastai aprašant kitus asmenis tiek detalių knygoje nepateikiama. Tačiau gydytojui prakalbus, rašytojai labai įstringa frazė, kurią ji net pacituoja: „Karantino dienomis neprivalai jaustis kaip su geltona žvaigžde ant rankovės, gali laisvai vaikščioti po miestą, kur ir kada tik nori“ (p. 59). Į šį sakinį moteris sureaguoja priešingai nei tikėjosi Pelle: „To pakanka, kad aš tučtuojau pasijusčiau geto gyventoją“ (p. 59). Pirmas susitikimas prasideda

šiokiu tokiu nesusikalbėjimu, tačiau tai netrukdo vystytis tolesniam jų bendravimui. Antrą kartą moteris gydytoją susitinka praėjus jai skirtam karantino laikotarpiui: „Galų gale pamatau ir daktarą Pelle, jau išsilukštenusį iš apsauginių audeklų, tinklų bei plėvelių. Taip ilgai apgaubtas paslapties, jis dabar man atrodo ne kaip žmogus, o sakytum koks optimistiškas ir šviesus gamtos reiškinys: rytas garuojant rūkui virš mažo miškų ežeriuko, sodas, nokinantis baltinius obuolius, šiltas lietus su vaivorykste... Dvimetrinė Pelle figūra skleidžia energiją ir žvalų pasitikėjimą savimi, kuriuo tiesiog neįmanoma neužsikrėsti“ (p. 60). Šįkart Pelle vėl atgauna gerą įvaizdį, jis įkvepia moterį – jo pasitikėjimas savimi yra priežastis rašytojai irgi pasitikėti juo ir savimi. Tąkart dienoraštyje užfiksuojama: „Daktaras gydymą irgi vadina „kovos keliu“. Jis pats ir visi kiti medikai – tik mano pagalbininkai, ištikimi kariai. Mūšiams vadovausiu aš“ (p. 60). Gydytojo žodžius pasigavusi moteris patiki juo, nes gydytojas kalba tai, ko autorė ir tikėjosi – reikės kovoti. Kovingos nuotaikos nerimsta ir vėliau: „Prieš pradėdama kryžiaus žygį, kaip ir dera, aplankau Lundo katedrą“ (p. 60). Gydytojo nuotaikos įkvėpta moteris vaizduojasi būsimas kovas, ruošiasi tarsi artėjančiam mūšiui, nors tiesa ta, kad mūšis jau vyksta nuo pirmos ligos dienos, tačiau tai dar nėra įsisąmoninta. Radvilė Racėnaitė savo laiške į Lietuvą taip pat pasakoja apie Pelle Gustafsoną – tai pagrindinis Jurgą gydantis daktaras, todėl svarbus ir jai. Sesuo rašo: „Na, Pelle yra daktaras metafizikas, todėl į viską žvelgia filosofškai. Net apie tai, ar sarkomos atveju reikia taikyti chemoterapiją, jis atšovė, kad tai yra filosofinis klausimas. Jurga vakar mėgino jam pasiskųsti, kad sunku su ramentais vaikščiot, kad labai pavargsta, net žiežirbos iš akių pradeda šaudyt. O Pelle atsakė, kad tai yra labai žmogiška organizmo reakcija, juk jei Jurga nepavargtų ir skausmo nejautų, tai ji būtų robotas, o ne žmogiška būtybė. Nuo negyvosios gamtos tuo mes ir skiriamės, kad turim pojūčius ir jausmus. Gražu, ar ne?“ (p. 66). Sesuo apie P. Gustafsoną taip pat rašo kaip apie neeilinį gydytoją, kuris stengiasi padrašinti ir palaikyti savo pacientus. Jis vadinamas metafiziku – tokia pažintis yra labai tinkama J. Ivanauskaitei, kuri niekada nevengė sunkių ir netradicinių temų. Galbūt tai viena iš priežasčių, kodėl šis gydytojas taip patinka J. Ivanauskaitei. Deja, prieš išvykstant iš Lundo ligoninės, jai tenka patirti ne itin malonią akistatą su gydytojais: „Mano lova pakelta jei ne iki lubų, tai jau tikrai iki aplinkui stovinčių mitinguotojų baltais chalatais akių lygio. O aš, išrengta pusnuogė, tysau pervažiutos varlės poza, išstatyta visuotinei apžiūrai. Tačiau ne tai baisiausia, nes apibendrindamas viską, kas nuveikta Lundo klinikose, optimistiškasis Pelle Gustafsonas staiga pareiškia, kad mano situacija yra *very grave, but we have hope more than zero percents*. Jaučiuosi lyg būčiau viešai pagadinusi orą, suskėlusi kokią baisią nešvankybę, o tiksliau – išdavusi visus tuos, kurie mane dvi savaites prižiūrėjo, popino, lepino, slaugė, perrišinėjo, tvarstė, lašino kokybišką švedišką kraują, atsiprašinėdami už suteiktą skausmą švirkštė vaistus“ (p. 83). Moteris jaučiasi kalta dėl to, ko negali kontroliuoti – nepaisant puikios priežiūros ir gydymo, liga nesitraukia. Moteris ne

kaltina gydytojus, o pati jaučiasi juos nuvylysi, nes jie visi kartu tikėjosi ne to. J. Ivanauskaitei įstringa tai, jog net optimistiškasis gydytojas pripažįsta, jog jos situacija tikrai rimta ir sudėtinga. „Man taip norėtusi atsidėkoti šiems šauniems žmonėms už viską, savo viešnagę Lundo ligoninėje baigti pergalingu Pelle verdiktu: Situation is very optimistic! Tūkstantis vilties procentų, kad pasveiksiu. Bet, deja, deja...“ (p. 84). Po gydytojų pasitarimo žlunga viltis, jog Pelle nukaūs slibiną – gydytojas pasiduoda. Tačiau J. Ivanauskaitė po šios žinios stipriai išgyvena ne dėl savęs, o dėl sesers R. Racėnaitės: „Jaudinuosi dėl Radvilės, nes ji tai jau tikrai supranta, ką reiškia iš visada gerai nusiteikusio Pelle išgirsti apie „labai liūdną situaciją“ (p. 84). Vis tik Lunde abiems moterims pats svarbiausias buvo gydytojas Pelle, į jį buvo sudėta daugiausia vilčių ir tikėjimo, jog po šio vizito bus galima visiems laikams pamiršti kojos skausmą. Norai neišsipildė, tačiau puiki pažintis ir gydytojo optimizmas paliko neužmirštamą įspaudą abiems seserims.

Knygoje aprašoma ir keletas epizodinių veikėjų, kurie yra minimi tik pateikiant tam tikrą situaciją ar veikiantys tik tam tikru laiku. Jie taip pat paliko įspūdį dėl savo pagalbos ar minčių ir buvo vienaip ar kitaip svarbūs Jurgai Ivanauskaitei. Lundo ligoninėje ji susiduria su ligoniais besirūpinančiu personalu, tuos žmones autorė pavadina seselėmis ir „sesučiais“ (p. 61). Jai tai nėra tik pilka žmonių masė – moteris įsimena kiekvieno jų vardus ir trumpai, bet taikliai apibūdina pirmąjį įspūdį, kurį jie sukėlė: „Storulė Ema pirštuotomis margaspalvėmis kojinėmis dūsauja lyg atgailaujanti nusidėjėlė, niekaip nepataikydama į veną įbesti kateterio; tai pavyksta Matijui, kurio brolis masažuoja Švedijos krepšinio rinktinę, todėl šis auksaplaukis vaikiną žino, kas yra Vilnius ir Kaunas; Brado Pitto dvynys Andersas, atsiprašinėdamas už teikiamą diskomfortą, beda švirkšto geluonį man į pilvą; rūpestingoji Kristina, bet kokia proga postringaujanti apie gyvenimo grožį, matuoja spaudimą, šimtapūdis linksmuolis Ronis atneša padėklą su pusryčiais...“ (p. 62). Ilgas sąrašas žmonių, kurie atlikinėjo įvairias procedūras. Kiekvieno iš jų buvo paklausta vardo, su kiekvienu užmegstas bent mažiausias santykis, užfiksuotos įdomesnės, išskirtinės detalės. Tai parodo, kad net ir sirgdama J. Ivanauskaitė išlaikė geranoriškumą, smalsumą, stengėsi bendrauti, taip pat įgijo darbuotojų palankumą.

Dar viena epizodinė veikėja – Liuda. Daugelis šalutinių veikėjų, kaip ir Liuda, lieka nepilnai įvardyti, ne visų jų parašytos pavardės. Kartais tai ir nėra labai svarbu, o kartais daroma specialiai, paliekamos kitos užuomenos, leidžiančios atsekti, koks tai žmogus realiame gyvenime. Liuda atsiranda Jurgai dar tik pratinantis prie minties, kad serga. Ši moteris aprašoma taip: „Kita mano pasąmonės galių žadintoja yra Liuda. Kai kurie šaltiniai tvirtina, kad tik jai magiškai padedant Daina Gudžinevičiūtė laimėjo aukso medalį Sidnėjaus olimpinėse žaidynėse 2000-aisias. Liuda – labai paslaptinė moteris, rami kaip rugių laukas karštą vidurvasario dieną, kaip mėnesienos sutvieksta jūra per visišką štilį, kaip jokio vėjelio neblaškomas miškas apyaušriu. Man užtektų vien

tos ramybės, bet Liuda imasi Erico Ericsono metodu panardinti mane į lengvą hipnozinį transą ir išjudinti snūduriuonačius gynybinius organizmo resursus“ (p. 26). Ši moteris viena pirmųjų, kurioms sudaroma galimybė prisibrauti iki Jurgos Ivanauskaitės su netradiciniais gydymo metodais (iki tol visi nemedicininiai pasiūlymai būdavo net nesvarstant atmetami). Vien Liudos asmenybė daro įspūdį J. Ivanauskaitei, ji ima poetizuoti iš Liudos sklindančią vidinę ramybę – tai, ko autorei tuo metu labiausiai trūksta. Pasirodžius tinkamam žmogui tinkamu laiku, Jurga pirmą kartą atsiduoda į kitų žmonių rankas ir pradeda išbandyti įvairius gydymo metodus.

Skaitytojas supažindinamas ir su J. Ivanauskaitės vaikystės drauge Sniegė. Kalbėdama apie bandymą suvokti, jog serga, ir apie tai, jog neseniai išgirdo apie gydytoją Pelle, autorė pristato ir savo draugę: „Aš pati vis dar esu pasyvi – patrankų mėsa, ir tiek. Šiame kovos etape labiausiai nusipelno karvedžio pareigas laikinai prisiėmusi Sniegė.“ (p. 31). Būtų įdomu sužinoti, kuo būtent autorei labiausiai padėjo Sniegė, tačiau pasakojime kalba greitai nukrypsta į praeitį, bendrus prisiminimus, o suteikta pagalba aprašoma tik vėliau. Iš pradžių gana ironiškai kalbama apie jų bendravimo pradžią, tačiau pro ironijos sluoksnį juntamas šioks toks sentimentalumas: „Sniegė pažįstu nuo vaikystės, veikiau tik tuomet mudvi ir bičiuliavomės, o dažniausiai susitikdavome Rašytojų sąjungoje per naujametinius rytmečius, kartu su kitomis poetų, prozininkų ir dramaturgų atžalomis vapėdamos Seniui Šalčiui su vatine barzda: „Eglutė skarota, eglutė žalia...“ Dar kokį kartą buvome susitikusios ankstyvoje paauglystėje. Yra išlikusios nuotraukos prie mano senelių vasarvietės, iš jų mudvi žvelgiame vis dar taip pat, kaip iš vaikystės fotografijų: su naivia, tačiau nesudrumsčiama viltimi, kad likimas mums bus geras, dosnus ir teisingas“ (p. 31). Prisiminimuose apie draugę autorė suranda daug bendrumų, detalių, kurios suartina. Įdomiai interpretuojamos nuotraukos – atsigręžiama į likimą ir jo teisingumą. Vargu ar mažos mergaitės iš nuotraukos galėjo tiek mąstyti apie gyvenimo teisingumą. Greičiausiai J. Ivanauskaitė nuotraukoje įžvelgia tai, ką nori matyti, tai kas graužia ir skaudina dabar, bet tikrai ne vaikystėje. Tik po viso ilgo pristatymo ir gyvenimo aprašymo galiausiai trumpai įvardijama, kuo gi Sniegė pagelbėjo J. Ivanauskaitei: „Jai netgi pavyksta per patį švenčių įkarštį mobiliuoju telefonu užklupti Pelle kažkokioje užsnigtoje trolių trobelėje vidury miško ir išgauti pasižadėjimą, kad jau sausio pradžioje aš atsidursiu Lundo ligoninėje“ (p. 31). Vaikystės draugė tampa ne tik paguodos ir draugiškų pokalbių šaltiniu, tačiau ir suorganizuoja Jurgos priėmimą į Lundo ligoninę, o tai – vienas iš svarbiausių momentų J. Ivanauskaitės ligos istorijoje.

Kita moteris, kurą Jurga Ivanauskaitė įvardijo kaip savo mokytoją, yra Nijolė Sadūnaitė. Tai – vienuolė, disidentė, Laisvės premijos laureatė, kuri visada Dievą juto šalia ir bandė tai parodyti ir kitiems, taip pat ir Jurgai. Pasak kunigo Juliaus Sasnausko, „Nijolė Sadūnaitė pirmoji jai į rankas įdavė rožinį. Nereikėjo jokios agitacijos – Jurgos ranka buvo ištiesta ir pasiryžusi jį

priimti²²“. Nijolė Sadūnaitė mokėjo įkvėpti ir paskatinti, parodyti, bet nepiršti savo idėjų, ji įkvėpė savo pavyzdžiu. J. Ivanauskaitė apie ją rašo: „Pirmąja mano mokytoja tampa Nijolė Sadūnaitė, vienuolė, rezistentė, „Katalikų bažnyčios kronikos“ platintoja, pasipriešinimo mitingų organizatorė, žodžiu, Maištininkė. Tačiau man svarbiausias Nijolės maištas prieš kasdienio gyvenimo drungnumą, prieš prėskus žmonių santykius, kurie varva iš širdies į širdį tarsi išrūgos pro susiraukšlėjusią marlę, maištas prieš bespalvę drebutieną, kurią daugelis vadina tikėjimu, prieš neviltį, prieš nemeilę“ (p. 51). Pati būdama maištininkė, J. Ivanauskaitė maištą iš karto pastebi ir Nijolės Sadūnaitės elgesyje, ir tai tampa viena iš jas abi suartinusių priežasčių. Kova prieš neviltį, prieš nemeilę – būtent tai, ko Jurgai reikia. Ji ir vėliau draugės charakteryje akcentuoja tai, ko pačiai trūksta: „Mane pakeri ir užburia skaidrus džiaugsmingas šios vienuolės juokas, netgi kvatojimas, kuris labiau nei visi nematyti, o tik knygoje išskaityti stebuklai liudija Dievo buvimą. Nenuilstamas, maištingas Nijolės linksmumas, po kurį ji pati vakštinėja tarsi po paukščių pilną sodą, nuleistą tiesiai iš dangaus, man tampa atgaiva ir paspirtimi. Mudvi kalbamės tik telefonu. Tiesą sakant, pasišnekame retai. Bet daug, labai daug juokiamės“ (p. 51). Iš pradžių ji tik žavisi vienuolės linksmumu ir gebėjimu džiaugtis visur ir visada. Vėliau ir pati Jurga Ivanauskaitė perima ar išmoksta taip elgtis pati, ir juokas tampa vienu iš ginklų, padedančių apsiginti nuo panirimo į depresiją. Net ir keliaujant su seserimi į Švediją bei vėliau ligoninėje jas abi lydi juokas.

Kitas taip pat apie religiją pasikalbėti nusiteikęs draugas yra kunigas Tomas Šernas. Įdomu tai, kad vis daugiau draugų, apie kuriuos autorė rašo knygoje, yra kunigai ar kitaip su religija susiję žmonės. Tai rodo autorės atvirumą religijai, grįžimą į pradžią ir bandymą susitaikyti ne tik su liga, bet ir iš naujo atrasti tikėjimą. Apie T. Šerną autorė rašo taip: „Kitas mano mokytojas – Tomas Šernas, vienintelis likęs gyvas 1991-ųjų Medininkų žudynių liudininkas, dabar evangelikų reformatų kunigas. Mes – kaimynai, turbūt todėl matomės labai retai. Tomas sėdi invalido vežimėlyje, o man atrodo, kad savo pernelyg paslaugiu ar pabrėžtinai atsainiu elgesiu galiu jį varginti“ (p. 51). T. Šernas J. Ivanauskaitei tampa tarsi idealizuotu žmogumi-atsakymu, ar bent jau to ji tikisi: „Lemenu, kad turiu aibę metafizinių klausimų, į kuriuos norėčiau sulaukti atsakymų ne iš staiga prabilusių debesų, o išgirst profesionalo nuomonę“ (p. 52). Įdomu tai, jog autorė viliasi, jog yra žmogus, kuris šimtu procentų žino visus teisingus atsakymus ir gali juos lengvai atskleisti, tereikia paklausti. Tačiau niekas negali atsakymų į metaizinius klausimus pateikti ant lėkštutės, ir tai kartais irgi gana sunku suvokti. Tomas paskambina Jurgai išgirdęs žinią apie ligą, ir Jurga pasinaudoja proga išsilieti: „Įrodinėju, nors niekas su manimi nesiginčija, kokia visad buvau ir esu užsispyrusi, kad dar patampysiu savo likimą lyg liūtą už ūsų, kad kalnus nuversiu, bet nė už ką

²² Holger Lahayne, „Trumpesnis kelias į dangų?“, <https://lksb.lt/lt/straipsnis/trumpesnis-kelias-i-dangu>

nepasiduosiu ligai“ (p. 52). J. Ivanauskaitė net ir kalbėdama su žmogumi, iš kurio tikisi visų atsakymų, kalba taip, tarsi pati viską žinotų. Jai pokalbio reikia ne tam, kad ją paguostų, bet kad ji paguostų pati save. Čia kunigas ją ir nustebina: „Tomas viską išklauso, bet, užuot trimitais ir būgnais paliakęs mano pasiryžimą, ramiai atsako, kad kartais reikia mokėti pasiduoti, nesipriešinti, paklusti, leistis pasroviui, atsiduoti Dangui...“ (p. 52) Šie žodžiai suveikia tarsi netikėtas smūgis, nes prieštarauja viskam, ką sakė ir kuo tikėjo pati moteris. „Iš pradžių netenku žado, nes pagalvoju, kad man siūloma kapituliuoti. Bet staiga suprantu, jog ką tik įvyko vienas tų išsvajotų pokalbių pievoje, anapus horizonto, kuriems anksčiau stigo laiko, aplinka atrodo netinkama arba aš pati buvau sau ne tokia“ (p. 52). Išsamiau pokalbis neaprašomas, detalės ir vidinis džiaugsmas jam įvykus pasilieka sau, skaitytojui tepasakant, jog tai buvo... Tomas Šernas vaizduojamas kaip kaimynas, draugas ir kunigas, su kuriuo galima leistis į netikėtus ir stebinančius pokalbius. Jis privertė J. Ivanauskaitę permąstyti jos kovinės dvasios reikalingumą ir susitaikymo svarbą.

Kelionė su religingais žmonėmis tęsiasi ir Jurga atsiduria pas dar vieną vienuolį – Julijų Sasnauską. Prieš išvykstant gydytis į Švediją moteris pajunta norą gauti palaiminimą: „Man reikia palaiminimo. Sustiprinimo. Ligonių sakramento. Prieš išskrendant į Švediją, draugė pas mane atveda pranciškoną brolių Julijų Sasnauską. Tai vienas tų žmonių, su kuriuo susitikimą vis atidėliojau ir stūmiau anapus horizonto, už laiko, kurio, rodės, turiu neišsemiamą begalybę, ribų“ (p. 53). Vis dėlto, akivaizdu, moteris pajuto, jog laiko liko mažiau nei begalybė, ir kartu pajuto poreikį atlikti ir išpildyti viską, ką anksčiau atidėliojo ir nespėjo. Kai vienuolis ateina, J. Ivanauskaitė naudoja ta pačia taktika, kaip ir su Tomu Šernu, ir abu kartus patiria pralaimėjimą: „Trumpai išdėstau savo karo su liga strategiją bei taktiką ir vaizdžiai nupiešiu būsimą pergalę. Tačiau jau antrą kartą sulaukiu atsakymo, į kurį vis dar nenoriu įsiklausyti: nereikia bijoti pralaimėjimo. Pasipučiu, o Julius staiga priduria, kad visa Kristaus žemiškoji kelionė – tai pralaimėjimo istorija“ (p. 53). Moteris antrą kartą išgirsta, jog reikia ne tik kovoti, bet ir išmokti susitaikyti ir išmokti pralaimėti. Apie šį susitikimą žurnalistės Sigitos Purytės kalbintas viename interviu pasakojo ir pats Julius Sasnauskas: „Pas Jurgą buvau pakviestas kaip kunigas padėti ligoje. Aplankiau ją išvakarėse, prieš kelionę į Švediją. Jurga nepasidavė. Ji važiavo kovoti, leistis būti gydoma. Kiekvienas žmogus iki tam tikro laipsnio kovoja už savo gyvybę, bando prailginti gyvenimo laiką. Natūralu. Paskui ateina metas, kai turi pasiduoti. Žmogus tai pajunta. Dievas atveda prie tos akimirkos. Tai puikiai rodo popiežiaus Jono Pauliaus II pavyzdys. Jis gydėsi, buvo operuojamas, gulėjo ligoninėse. O paskui tarė „stop“, tarsi pasidavė. Suprato, kad kova jau beprasmiška, bergždžia.“²³ Tarp pačios Jurgos Ivanauskaitės žodžių ir veiksmų taip pat matomas šio toks nesutapimas – moteris kalba apie kovą

²³ Sigita Purytė, „Jurga Ivanauskaitė: man mirties nebėra“, <https://www.alfa.lt/straipsnis/10236815/jurga-ivanauskaite-man-mirties-nebera>

ir pergalę, tačiau eina gauti ligonių patepimo, vadinasi, savarankiška pergalė ji nėra tokia tikra. Kunigas dr. Mindaugas Ragaišis paaiškina, kaip galima vertinti paskutinį (ligonių) patepimą: „Ligonių patepimo sakramentas perteikia gydantį, išganantį Dievo veikimą, tai yra liudija ligos išstiktam žmogui Dievo artumą ir palankumą. Nuodėmė griaua, o Dievo veikimas – atkuria ir gydo. Ligonių patepimo sakramento poveikis yra gydantis ir ta prasme, kad jungiamės su kenčiančiu Kristumi, dalyvaujame Jo kančioje, o kartu ir Jo prisikėlime. Taip mums yra atskleidžiama, kad ne ligai ir kančiai priklauso paskutinis žodis, o išganančiajai malonei. Priešingu atveju neliktų nieko daugiau – tik pasiduoti nusiminimui, depresijai. Atitinkamai šio sakramento poveikis neapsiriboja dvasine siela, bet veikia visą žmogų, taip pat ir jo kūną. Neretai būna taip, kad jį priėmus nepagerėja sveikata, tačiau ir šiuo atveju sakramento veikimas neapsiriboja vien dvasine plotme. Jis leidžia naujai pažvelgti į ligą, įvertinti ją tikėjimo šviesoje ir jungtis su kenčiančiu Kristumi. Padeda išgyventi ligą kitaip, suvokti jos prasmę. Juk liga ar kančia neretai mus slegia dar ir tuo, kad nežinai, dėl ko kenti, arba nežinai, kokia to kentėjimo prasmė²⁴“. Ar sakramentas buvo suteiktas, Jurga Ivanauskaitė nerašo, tačiau visos pastangos, norai, bendravimas su kunigais rodo, jog moteris renkasi *namų* religiją, grįžta į pradžią ir renkasi bene geriausiai pažįstamos (ir širdžiai artimiausios?) religijos apeigas. Kunigas Julius Sasnauskas, Jurgos Ivanauskaitės draugas ir patarėjas, apie „Viršvalandžius“ kalba kaip apie išskirtinį kūrinį, rašytą ypatingu gyvenimo momentu: „Ta knyga ypatinga. Parašyta asmenybės, kuri labai aiškiai suvokdama savo likimą stovi amžinybės akivaizdoje. Yra nedaug kūrinių, parašytų tokios būsenos žmonių. Suprantu, ko ji siekė. Tai nebuvo noras pozuoti, demonstruoti savo ligą, mirtį. Iš pradžių, kiek prisimenu, Jurga buvo labai uždara, daug ką slėpė, kad nepasigautų žiniasklaida, kuri visuomet sugeba subanalinti bet ką. Ir grįžimą iš Švedijos mėgino nusišlėpti, tačiau žurnalistai vis tiek kažkaip iškniso, sugebėjo sugadinti žmogui nuotaiką. Bet per ligą ji buvo kažką labai ypatingo, svarbaus atradusi, patyrusi, išgyvenusi ir norėjo tuo dalytis. Rašytojui, menininkui tai įprastas jausmas.²⁵“ Kunigas atskleidžia, jog daug kas buvo bandyta nusišlėpti, vadinasi, tai buvo skirta ne plačiosioms masėms, bet padėti susigaudyti sau pačiai, rašymas kaip terapija.

Sakramentas ir pokalbiai su kunigais neišgydo, tačiau suteikia peno apmąstymams, juolab išgirdus tai, ko tikrai nesitikėjo. Maištas jos pačios akyse ima atrodyti kiek kitaip nei anksčiau. Kalbėdama apie bažnyčios sustabarėjimą, ji sako: „Aš irgi traukiu šias nykias giesmes slapčia vildamasi, kad piktžodžiauju, taigi, kaip visad esu maištininkė, tačiau kartu jaučiu ir aitrų nuovylį,

²⁴ Saulena Žiugždaitė, „Kun. Mindaugas Ragaišis. „Ligonių patepimas – gydančio dievo veikimo ženklas““, <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-10-31-kun-mindaugas-ragaišis-ligonių-patepimas-gydancio-dievo-veikimo-zenklas/90134>

²⁵ Sigita Purytė, „Jurga Ivanauskaitė: man mirties nebėra“, <https://www.alfa.lt/straipsnis/10236815/jurga-ivanauskaite-man-mirties-nebera>

nes suvokiu, kad vienas iš pačių širdies gelmių sukalbėtas „Tėve mūsų“ būtų daug didesnė vidinė revoliucija už kaprizingus ar intelektualius sielos bruzdesius“ (p. 53). Po pokalbių su kunigais ryškėja neigamo požiūrio į bažnyčią keitimasis į pozityvesnį, taip aršiai nebesipriešinama jos siūlomomis idėjomis, o vieną kitą netgi įsileidžia į save. Visi šie pokalbiai su kunigais įgauna naują prasmę – autorė pradeda dar daugiau mąstyti ir rašyti apie Dievą.

„Viršvalandžiuose“ Jurga Ivanauskaitė mini tuos žmones, kurie buvo svarbūs ir reikšmingi. Sesuo, draugai, gydytojai, kunigai – tai būtent tie žmonės, kurie ėjo kartu su J. Ivanauskaite, buvo jos ramstis ir paguoda, paslapčių saugotojai ir guodėjai, fiziniai ir dvasiniai gydytojai. Kiekvieną jų autorė aprašo nuoširdžiai, apmąsčiusi smulkiausias detales. Artimieji parodomi tokie, kokius matė ir jautė autorė. Galbūt iš tiesų jie visai kitokie, galbūt daugelis pastabų tik prielaidos. Tačiau tai, kaip jie ir pokalbiai su jais yra aprašomi knygoje, rodo, jog autorė suvokia, jog kiekvienas susitikimas, kiekvienas žmogus jos kelyje nebuvo atsitiktinumas. Iš visų jų buvo galima ko nors išmokti ir už ką nors jiems padėkoti. Autorė tai suprato, todėl daugiau ar mažiau kalba apie juos, mini tai „Viršvalandžiuose“. Tai tarsi susitikimų įamžinimas ir įprasminimas, o kartu ir netiesioginė padėka už tai, kad jie trumpiau ar ilgiau, bet *buvo* kartu.

Išvados

Žmogaus gyvenimas susideda iš daugybės skirtingų situacijų. Vienas jų išgyvename ir pamirštame, o kitos yra tarsi siena, atimanti galimybę judėti toliau. Kančia, kova, mirtis – tai egzistencinės ribos, kurias be galo sunku įveikti ramiai. Dažniausiai jos tampa temomis, kuriomis kalbama labai mažai, daugiau rašoma, todėl jos gana dažnos literatūroje, bet gana retos pokalbiuose.

Jurgos Ivanauskaitės „Viršvalandžiai“ – tai knyga, pasakojanti apie paskutiniuosius autorės gyvenimo metus ir jos vidinę kovą su liga ir tobulėjimą, augimą ir ėjimą link Dievo ir susitaikymo su Juo, todėl būtent joje geriausiai matoma egzistencinės ribos refleksija, o taip pat ir kitoks požiūris nei „Tibeto mandaloje“. Knygoje vaizduojamas žmogus, patiriantis egzistencinę krizę, kurią sukėlė žinia apie mirtiną ligą. Tai – egzistencinė riba, kurią priėjęs žmogus teturi vieną pasirinkimą – ją įveikti, išverti ir tapti tvirtesniu savo vidumi. Aprašoma situacija, kai žmogui kyla religiniai ir filosofiniai klausimai, nes jis suvokia savo esamos egzistencijos trumpumą ir ribotumą. Patys svarbiausi situaciją atskleidžiantys aspektai yra reakcija, sužinojus apie mirtiną ligą, ligonio požiūris į mirtį ir susitaikymas su artėjančia neišvengiamybe, Dievo paieška ir poreikis, kančios samprata bei artimųjų svarba ir įtaka.

„Viršvalandžiai“ – tai metai, pilni kančios ir skausmo, nusivylimo ir paguodos, pykčio ir ramybės, kovos ir mažyčių atsisveikinimų. Per juos J. Ivanauskaitė išgyveno daugiau nei kada nors tikėjosi. Tačiau visas skausmas ir baimė po ilgų kančių ir kelionių galiausiai pavirto šviesą nešančiu susitaikymu su liga, savimi ir Dievu. Knygos pabaigoje į savo paskutinius, sunkiuosius, metus ji žvelgia lengvai, su pasitikėjimu savimi ir meile: „Paradoksalu, bet būtent dabar iš tikrųjų pamilau savo kūną, nors anksčiau turėjau aibę kompleksų, o kartais tiesiog nekenčiau savo atspindžio veidrodyje. Pagaliau (kai pagal visas egzistuojančias grožio teorijas turėčiau savo noru pasitraukti į šiukšlyną) tapau pati sau graži. Net pamėgau fotografuotis, kaitalioti įvaizdžius, keisti šukuosenas (tai labai lengva, kai neturi plaukų) ar kelioms valandoms pasipuošti *haute couture* drabužiais. Šitaip stengiuosi atsidėkoti savo kantriui, darbščiui ir vis dar man labai ištikimam kūnui. Jau girdžiu, kaip dvasingieji teisuoliai šaukia, kad mirstant reikia rūpintis savo siela. Tačiau ir kūnas man yra duotas Dievo. Būtent dabar išmokau save mylėti ir patikėjau, kad galiu būti mylima. Mylima tokia, kokia esu: silpna, neįgali, neretai – bejėgė, su daugybe randų, žaizdų ir netgi su vėžiu. Už tai, kad išdrįsau į save įsileisti meilę, esu be galo dėkinga visiems tiems drąsiems žmonėms, kurie nebijojo su manimi, sergančia, būti, man padėjo, mane palaikė, gelbėjo, globojo, guodė, stiprino, linksmo, džiugino, juokino, kurie mano gyvenimą darė ir tebedaro nuostabų.

Ačiū, ačiū, ačiū!²⁶ Jos paskutiniai knygos žodžiai – tai šviesus ir nuoširdus žvilgsnis į nueitą kelią ir išmoktas pamokas: iš naujo atrastą moteriškumą, stiprybę, dvasingumą, o kartu ir išsaugotą savitumą bei lašėlį ironijos. Susitaikymas su atėjančia mirtimi – tai atrastas asmeninis santykis su egzistencine riba, kurios neįmanoma įveikti, tačiau įmanoma ją priimti kaip neišvengiamą gyvenimo dalį.

²⁶ Jurga Ivanauskaitė, *Viršvalandžiai*, 2007, Tyto alba, Vilnius, 157 psl.

Literatūra ir šaltiniai

Literatūra:

- Philippe Aries, „Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje“, 1993, Baltos lankos, Vilnius.
- I. Gaidamavičienė, J. Repšys, T. Sodeika, A. Šliogeris „Egzistencijos filosofija: istorija ir dabartis“, sudarė A. Šliogeris; 1981, Mintis, Vilnius.
- Jurga Ivanauskaitė, „Tibeto mandala“, 2004, Tyto alba, Vilnius.
- Jurga Ivanauskaitė, „Viršvalandžiai“, 2007, Tyto alba, Vilnius.
- Elisabeth Kübler-Ross, „Apie mirtį ir mirimą: pašnekesiai su mirtinais ligoniais“, Katalikų pasaulis, 2001, Vilnius.

Šaltiniai:

- Snieguolė Dovidavičienė, „Ingrida Korsakaitė: „Jurgai dausose ramu““, 2008.10.28, atnaujinta 2018.04.11
<https://gyvbudas.lrytas.lt/seima/2008/10/28/news/ingrida-korsakaite-jurgai-dausose-ramu-nuotraukos--4610357/> (žiūrėta 2018.05.02)
- Gediminas Kajėnas, „Jūratė Baranova. Bandytas įminti Jurgos mįslę“, 2017.02.17, <http://8diena.lt/2017/02/17/jurate-baranova-iminti-jurgos-misle/> (žiūrėta 2018.04.10)
- Vaida Spangelevičiūtė-Kneižienė, „Mano Dievas ne toks“, 2014.01.01, <http://www.artuma.lt/archyvas/rinkiniai/show/mano-dievas-ne-toks> (žiūrėta 2017.11.14)
- Holger Lahayne, „Trumpesnis kelias į dangų?“, 2009.02.08
<https://lksb.lt/lt/straipsnis/trumpesnis-kelias-i-dangu> (žiūrėta 2018.01.28)
- Sigita Purytė, „Jurga Ivanauskaitė: man mirties nebėra“, 2008.11.16
<https://www.alfa.lt/straipsnis/10236815/jurga-ivanauskaite-man-mirties-nebera> (žiūrėta 2018. 03.02)
- Svajūnas Sabaliauskas, „Jurga Ivanauskaitė – nesudievinata, bet mylima“, 2012.10.12, http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/portretai/jurga_ivanauskaite_nesudievinata_b_et_mylima/ (žiūrėta 2018.05.04)

- Nijolė Storyk, „Jurga mokė džiaugtis likimu“, 2008.02.19
<https://www.delfi.lt/veidai/kultura/jurga-moke-dziaugtis-likimu.d?id=16013452>
(žiūrėta 2018.03.17)
- Audronė Urbonaitė, „Mus jungė ledinis juokas. Jurgai Ivanauskaitei atminti“, 2016.11.14,
<https://zmones.lrytas.lt/veidai-ir-vardai/2016/11/14/news/mus-junge-ledinis-juokas-jurgai-ivanauskaitei-atminti-795932/> (žiūrėta 2018.04.10)
- Saulena Žiugždaitė, „Kun. Mindaugas Ragaišis. „Ligonių patepimas – gydančio dievo veikimo ženklas“, 2012.10.31
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-10-31-kun-mindaugas-ragaisis-ligoniu-patepimas-gydancio-dievo-veikimo-zenklas/90134> (žiūrėta 2018.04.12)

Summary

Bachelor thesis “The Reflection of the Existential Limit in the Essays by Jurga Ivanauskaite” presents and explains the concept of existential limit. This reflection is best illustrated by the book “Viršvalandziai”. This thesis discuss about sick persons existential crisis, how person reacts to suffer, struggle, anxiety and death. The author discuss about the importance of the family and friends, the development of perception of the patient's existence, the attitude towards death, the newly discovered relationship with God and the reconciliation with the approaching inevitability. How person experiences religious and philosophical questions as he perceives the shortness and limitations of his existence. This work analyses J. Ivanauskaite essay and reveals her emotional experience in different stages of illness and approaching death.